Rayat Shikshan Sanstha's,

Laxmibai Bhaurao Patil Mahila Mahavidyalaya, Solapur

Established 1989

- (Arts, Commerce & Science) Affiliated to P.A.Holkar Solapur University,Solapur
- Reaccredited by NAAC with A Grade (CGPA 3.23)
- An ISO 9001 : 2015 Certified College

Founder : Padambhushan Dr.Karmaveer Bhaurao Patil

Address- 1428, Modikhana, Near Uplap Mangal Karyalaya, Saat Rasta Solapur-413001 Phone-(0217)2620602

Website-www.lbpmsolapur.org Email-lbpmsolapur@yahoo.co.in

Key Indicator 3.3.1

3.3.1 Number of research papers published per teacher in the Journals notified on UGC care list during the last five years

2019-2020

Sr. No	Title of Paper	Name of the Author	Department of the teacher	Name of journal	Year of Publication	ISSN number	Link to Recognition in UGC enlistment of the Journal/ Digital Object Identifier Number		
							Link to website of the Journal	Link to article/ Paper/ Abstract of the article	Is it Listed in UGC Care List
1.	मानवी अधिकार सद्यस्थिती आणि आव्हाने अल्पसंख्याक दलित आणि मानवी अधिकार	Prof. Harshal Virendra Chalwadi	Law	Vidyavarta	2019-2020	2319-9318	https://www.vidyawarta.com/02/	http://www.lbpmsolapur.org/research_work/4ixjUXTPxV.pdf	No

2.	Dielectric tunability in ferroelectronic bczt ceramics	Dr. Dadasaheb Jyoti Salunkhe	Physics	International Journal of Research and Analytical Reviews	2019-2020	2349-5138	https://ijrar.com/	http://www.lbpmsolapur.org/research_work/VJwUhoDp3q.pdf	No
3.	हिंदी के भविष्य मे इंटरनेट की भूमिका और चुनौती	Mr. Nanasaheb Baliram kadam	Hindi	Research Directions	2019-2020	2321-5488	http://www.researchdirections.org/	http://www.lbpmsolapur.org/research_work/sR8cFGBaID.pdf	No
4.	Higher Education in India: Challenges and Efforts	Prof. Nilofar A. Gani Tamboli	English	Research Journey	2019-2020	2348-7143	https://www.sbzmb.org/Downloads/Menu/Papers/46%20Tukaramancha%20Vidrohatil%20Kalsapeksahta%20Dr.%20Danane%20N.R..pdf	http://www.lbpmsolapur.org/research_work/rWhYx3gThl.pdf	No
5.	भारत की दृष्टि से अनुवाद का महत्व और समस्याये	Mr. Nanasaheb Baliram kadam	Hindi	Research Directions	2019-2020	2321-5488	http://www.researchdirections.org/	http://www.lbpmsolapur.org/research_work/e6BcoOli7o.pdf	No
6.	A study of higher Education in India: Issue, Challenges and Suggestion	Prof. Ravsaheb Prabhakar Dhawan	Economics	Research Directions	2019-2020	2321-5488	http://www.researchdirections.org/	http://www.lbpmsolapur.org/research_work/XCIZwbJ41b.pdf	No
7.	Information Literacy in Digital Era	Dr. Manisha K Tank	Librarian	Research Directions	2019-2020	2321-5488	http://www.researchdirections.org/	http://www.lbpmsolapur.org/research_work/zlfwBbFmjH.pdf	No
8.	शांतता कोर्ट चालू आहे या नाटकाची चिकित्सा	Prof. Dilip Mahadu Kone	Marathi	Research Directions	2019-2020	2321-5488	http://www.researchdirections.org/	http://www.lbpmsolapur.org/research_work/tx1iktAaeZ.pdf	No

9.	1991 आर्थिक धोरणाच्या उच्च शिक्षणावर झालेला परिणाम	Prof. Kamble Anil Pandhrinath	Economics	Research Directions	2019-2020	2321-5488	http://www.researchdirections.org/	http://www.lbpmsolapur.org/research_work/faFPB19iUr.pdf	No
10.	बदलत्या उच्च शिक्षण परिस्थितीत विविध आयोगाच्या शिफारसी	Dr. Anand Dnyaneshwar Shinde	Education	Research Directions	2019-2020	2321-5488	http://www.researchdirections.org/	http://www.lbpmsolapur.org/research_work/Iz3eJbW5jv.pdf	No
11.	आधुनिक समतावादी संत गाडगेबाबा	Mrs. Suman Laxman Kendre	History	Research Directions	2019-2020	2321-5488	http://www.researchdirections.org/	http://www.lbpmsolapur.org/research_work/h27G5FCMlW.pdf	No
12.	डॉक्टर बाबासाहेब आंबेडकर आणि स्वातंत्र्योत्तर काळातील स्त्री चळवळ	Dr. Dashrath Kisan Rasal	History	Research Directions	2019-2020	2321-5488	http://www.researchdirections.org/	http://www.lbpmsolapur.org/research_work/yuEtwbLnnh.pdf	No
13.	हरिनारायण व्यास की कविता मे प्रेम की अभिव्यक्ति	Mr. Nanasaheb Baliram Basade	Hindi	Research Directions	2019-2020	2321-5488	http://www.researchdirections.org/	http://www.lbpmsolapur.org/research_work/WmJEiroL6f.pdf	No
14.	आधुनिक महाराष्ट्रातील स्त्री जागृती आणि दलित जागृती चे सुधारक गोपाळ गणेश आगरकर	Prof. Suman Laxman Kendre	History	Review of research	2019-2020	2249-894x	https://oldror.lbp.world/	http://www.lbpmsolapur.org/research_work/h27G5FCMlW.pdf	No
15.	डॉक्टर बाबासाहेब आंबेडकरांच्या शैक्षणिक व सामाजिक चळवळीत दलितेतर सहकाऱ्यांचे योगदान -एक अभ्यास	Dr. Dashrath Kisan Rasal	History	Research Journey	2019-2020	2348-7143	https://www.sbzmb.org/Downloads/Menu/Papers/46%20Tukaramancha%20Vidrohatil%20Kalsapeksahta%20Dr.%20Danane%20N.R..pdf	http://www.lbpmsolapur.org/research_work/CqZmDAER5g.pdf	No

16.	रायगडाला जेव्हा जाग येते या नाटकाची चिकित्सा	Prof. Dilip Mahadu Kone	Marathi	Power of Knowledge Peer Review Journal	2019-2020	2320-4494	https://sites.google.com/site/powerofknowledgebeed/home	http://www.lbpmsolapur.org/research_work/GFLAosME1G.pdf	No
17.	Library Blog Effective Tools for Liberary Services	Dr. Manisha K Tank	Librarian	Ajanta	2019-2020	2277-5730	https://siesascn.edu.in/docs/Impression.pdf	http://www.lbpmsolapur.org/research_work/IBLyrpTaCz.pdf	No
18.	धार्मिक आणि अध्यात्मिक पर्यटन स्थळ- वाराणसी	Mrs. Suman Laxman Kendre	History	Review of research	2019-2020	2249-894x	https://oldror.lbp.world/	http://www.lbpmsolapur.org/research_work/JCBxxawZ9s.pdf	No
19.	लिंग भावना विषमता आणि भारतीय स्त्री	Dr. Nagorao Sambhaji Bhurke	Sociology	Research Journey	2019-2020	2348-7143	https://www.sbzmb.org/Downloads/Menu/Papers/46%20Tukaramancha%20Vidrohatil%20Kalsapeksahta%20Dr.%20Danane%20N.R..pdf	http://www.lbpmsolapur.org/research_work/n5YpQQ2idq.pdf	No
20.	स्त्रियांवर होणारे अत्याचाराचे समाजशास्त्रीय विश्लेषण	Dr. Nagorao Sambhaji Bhurke	Sociology	Ajanta	2019-2020	2277-5730	https://siesascn.edu.in/docs/Impression.pdf	http://www.lbpmsolapur.org/research_work/H7arTNiSJY.pdf	No
21.	इयत्ता नववीच्या विद्यार्थ्यांना नकाशा वाचताना येणारे अडचणी व त्यावरील उपाय योजना -एक अभ्यास	Dr. Anand Dnyaneshwar Shinde	Education	Ajanta	2019-2020	2277-5730	https://siesascn.edu.in/docs/Impression.pdf	http://www.lbpmsolapur.org/research_work/3o7I8XHMdW.pdf	No
22.	भारताच्या आर्थिक विचारांच्या इतिहासात डॉक्टर बाबासाहेब आंबेडकरांचे योगदान	Prof. Kamble Anil Pandhrinath	Economics	Ajanta	2019-2020	2277-5730	https://siesascn.edu.in/docs/Impression.pdf	http://www.lbpmsolapur.org/research_work/mCGZRnYihb.pdf	No

23.	An Impact of Goods & Service Tax on Indian Textile Industry	Prof. Dr. Ravsaheb Prabhakar Dhawan	Economics	Review of research	2019-2020	2249-894x	https://oldror.lbp.world/	http://www.lbpmsolapur.org/research_work/y2meIEmUj8.pdf	No

Laxmibai Bhaurao Patil Mahila Mahavidyalaya Solapur

Principal
Laxmibai Bhaurao Patil
Mahila Mahavidyalaya,
1428, Modikhana, Saat Rasta Parisar
Solapur - 413001

MAH/MUL/ 03051/2012 ISSN :2319 9318

आंतरविद्याशाखीय बहुभाषिक शोध पत्रिका

विद्यावार्ता™

Special Issue, August 2019

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद

आणि

खोलेश्वर महाविद्यालय, अंबाजोगाई

यांच्या संयुक्त विद्यमाने राज्यशास्त्र विषयाअंतर्गत

राष्ट्रीय चर्चासत्र

मानवी अधिकार : सद्यस्थिती आणि आव्हाने

संपादक

डॉ.तात्या बाळकिसन पुरी

"Printed by: **Harshwardhan Publication Pvt.Ltd.** Published by **Ghodke Archana Rajendra** & Printed & published at Harshwardhan Publication Pvt.Ltd.,At.Post. Limbaganesh Dist,Beed -431122 (Maharashtra) and Editor **Dr. Gholap Bapu Ganpat**.

Reg.No.U74120 MH2013 PTC 251205

Harshwardhan Publication Pvt.Ltd.

At.Post.Limbaganesh,Tq.Dist.Beed

Pin-431126 (Maharashtra) Cell:07588057695,09850203295

harshwardhanpubli@gmail.com, vidyawarta@gmail.com

All Types Educational & Reference Book Publisher & Distributors / www.vidyawarta.com

Laxmibai Bhaurao Patil Mahila Mahavidyalaya Solapur

MAH MUL/03051/2012
ISSN: 2319 9318

Vidyawarta®
Peer-Reviewed International Publication

August 2019
Special Issue

26) जागतिकीकरण आणि मानवी अधिकार
प्रा.डॉ. हनुमंत भूमकर, चौसाळा, प्रा.कोकाटे जी. एस., बीड.

27) मानव अधिकार आणि भारतीय संविधान
प्रा.डॉ.महादेव रावसाहेब मुंडे, जि.बीड

28) भटक्या विमुक्त जाती व इतर मागासवर्गीयांचे मानवी अधिकारातील स्थान
डॉ.साहेब राठोड, पाथरी

29) भारतीय राज्यघटना आणि मुलभूत अधिकार
प्रा. घुमरे बंडू पंडीतराव, बीड

30) मानवी अधिकार सद्यस्थिती आणि आव्हाने अल्पसंख्य, दलित आणि मानवी अधिकार
चलवादी हर्षल विरेंद्र

31) भारतीय संविधान आणि मानवी हक्क
प्रा. मकरंद जोगदंड, घाटनांदूर, प्राचार्या, डॉ.वनमाला गुंडरे, अंबाजोगाई

32) भारतीय संविधान आणि मानव अधिकार
डॉ. दिनकर संतुकराव कळंबे, जालना

33) मानवी अधिकार आणि भारतीय संदर्भ
डॉ. संतोष कोल्हे, डॉ. सुनिल शिंदे, परभणी

34) संयुक्त राष्ट्रसंघटना आणि मानवी अधिकार
डॉ. क्षीरसागर दिलीप दगडू, लातूर

35) आदिवासी आणि मानवी अधिकार
प्रा.डॉ.पी.एस.लांडगे (मोरे), परभणी

36) भारतीय संविधान आणि मानवाधिकार
डॉ.लोखंडे बी. बी., बीड

37) मानवी हक्क आणि महिला
डॉ. सविता भाऊसाहेब नागे, औरंगाबाद

38) संयुक्त राष्ट्रसंघटना आणि मानवी आधिकारः एक अभ्यास
प्रा.डॉ. हनुमंत एस. भूमकर, श्री. राजाराम दि. निकम, बीड

www.vidyawarta.com/03 http://www.printingarea.blogspot.com

Laxmibai Bhaurao Patil Mahila Mahavidyalaya Solapur

समारोप :-

भारतीय राज्यघटनेची अमलबजावणी होवून ७० वर्षे झालेली आहेत, परंतु मुलभूत अधिकाराविषयी सर्व सामान्य जनतेमध्ये जागृती झालेली दिसून येत नाही म्हणून भारतामध्ये उन्नावसारख्या घटना घडतांना दिसत आहेत. सामान्य मानसांचे मुलभूत प्रश्न न सुटल्याने त्याला त्याच्या मुलभूत अधिकाराचा योग्य वापर करता येत नाही. म्हणून सध्या आर्टीकल १५ नावाचा चित्रपट व त्यातील दाखवलेली वास्तववादी परस्थिती एखाद्या व्यक्तीने मुलभूत अधिकाराची मागणी केली, तर व्यवस्थेकडून त्याची पिळवणुक कशी होते हे दाखवले आहे. म्हणून भारतीय राज्य घटनेतील मुलभूत अधिकाराविषयी सर्वसामान्य नागरीकांमध्ये जागृती निर्माण करणे आवश्यक आहे. भारतीय राज्य घटनेची मुलभूत अधिकाराची अमलबजावणी झाली तर भारतातील बऱ्याच समस्या कमी होतील.

संदर्भ :-

१. भारतीय शासन आणि राजकारण - बि.बी.पाटील.
२. भारतीय राज्य घटना - देवगीरीकर त्र्य.र.
३. भारतीय संविधान महाराष्ट्र शासनाचे प्रकाशन.
४. भारतीय संविधानाचे अधिष्ठाण, धर्माधिकारी चंद्रशेखर.
५. वुई द पिपल - नाना पालखीवाला.

❑❑❑

30

मानवी अधिकार सद्यस्थिती आणि आव्हाने अल्पसंख्य, दलित आणि मानवी अधिकार

चलवादी हर्षल विरेंद्र
संशोधक विद्यार्थी, राज्यशास्त्र

****

सारांश :-

मानवी हक्क या संकल्पनेची तत्वे नैसर्गिक हक्क या संकल्पने मध्ये आपल्याला दिसून येतात. फ्रान्स व अमेरिकेत झालेल्या क्रांतीमध्ये नेसर्गिक हक्कांची मुळे सापडतात. पाश्चात्य राष्ट्रातील जूलमी राज्यकारभाराच्या विरोधात आवाज उठविण्यासाठीच नैसर्गिक हक्कांचा विचार मांडण्यात आला. त्याद्वारे प्रत्येक व्यक्तिला नैसर्गिक हक्क प्राप्त होतात व त्यांच्या हक्कांचे संरक्षण व आदर राज्याने केला पाहिजे. भारतीय राज्यघंटनेत स्वातंत्र्य, समता, बंधुता, न्याय, एकात्मता ही मुल्ये सांगण्यात आली आहे. भारतीय घटनेने धर्म, वंश, जात, लिंग , पंथ किंवा जन्मस्थान अशा कोणत्याही कारणावरुन भेदभाव केला जाणार नाही असे स्पष्ट केले आहे. अशी तरतूद असूनही भारतामध्ये मानवी अधिकारांचे रक्षण ही एक मोठी समस्या बनलेली आहे. आर्थिक विषमता सामाजिक दर्जात भेदभाव यामुळे दुर्बल्यघटक मानवी अधिकारापासून वंचित राहिले आहेत. अल्पसंख्य व दलित हे आधिक अत्याचार व अन्याय यांना बळी पडत आहेत. त्यामुळे त्यांच्या हक्कांच्या संरक्षणासाठी सामाजिक, शैक्षणिक विकास घडविणे व समाजात मानवी हक्काबाबत जागृती व आदरभाव निर्माण करणे गरजेचे आहे.

प्रस्तावना :-

मानवी हक्कांच्या संकल्पनेचा उदय २० शतकात झाला असला तरी इतिहास मात्र फार जुना आहे. कारण नैसर्गिक हक्कातच मानवी हक्कांची बीजे आपल्याला दिसून येतात. जागतिक पातळीवर पहिल्या व दुस-या महायुध्दामध्ये जी मानवी व मानवतेची हानी झाली तेव्हापासून मानवी हक्कांच्या संरक्षणासाठी सर्वजण जागृत झाले. मानवी अधिकारांचे उल्लंघन होऊ नये म्हणून भारतीय राज्यघटनेमध्ये मानवी हक्कांच्या संरक्षणासंदर्भात तरतूद केली आहे. तरीपण धार्मिक विविधता जाती व्यवस्था, पुरुषप्रधान संस्कृतीमुळे आज भारतीय समाजामध्ये धर्मावर, जातीवर, लिंगावर, वर्गावर अधारित विषमता दिसून येते. त्यामुळे अनेक समस्या निर्माण झाले

Laxmibai Bhaurao Patil Mahila Mahavidyalaya Solapur

DIELECTRIC TUNABILITY IN FERROELECTRIC BCZT CERAMICS

S. D. Chavan[1], S. G. Chavan[2] , D. S.Ghadage[2] , D.J. Salunkhe[2*]

[1] Associate Professor, [2] Assistant Professor, [2*] Principal

[1]Department of Physics, D.B.F. Dayanand College of Arts and Science Solapur, 413002, India.

[2]Nano-composite Research Laboratory, K.B.P. Mahavidyalaya, Pandharpur, Solapur, 413304, India.

[2*] Principal [2*] L.B.P. Mahila Mahavidyalaya, Solapur, 413004, India.

Abstract:

$Ba_{(1-x)}Ca_{(x)}Zr_{(y)}Ti_{(1-y)}O_3$ (BCZT) ceramics with x = 0.05 and 0.075 & y = 0.075 and 0.1.were prepared by conventional solid state reaction method. The structural characterization with X-ray diffraction presence of te gonal phase and scanning electron microscopy shows that the sintered samples has dense structure. The EDAX spectrum indicates that the samples are consistent with their elemental signals and stoichiometry. All BCZT ceramics show substantially high tunability of over 12 % at 500 kHz applied frequency with very low dielectric loss value at room temperature, suggesting the BCZT ceramics could be a promising ferroelectrics for developing high frequency tunable dielectric devices.

Key words: Ceramics, Solid State Reaction, Tetragonal, Tunability

Introduction :

Ferroelectric perovskite oxide materials have fascinated considerable attention both in scientific research and technology development due to their interesting physical properties and important application prospects in various areas such as electric, optical, and microwave devices in control systems and wireless communications. In the past two decades, the nonlinearly dielectric property of ferroelectric oxides has been utilized for various devices in tun wireless microwave communications, such as room temperature tunable microwave phase shifters, oscillators, filters, antennas, etc. [1-2].

Especially, ferroelectric barium strontium titanate ($Ba_xSr_{1-x}TiO_3$ or BST) thin films have been considered to be one of the most important candidates for the development of tunable microwave components. However, the relatively large dielectric insertion loss, soft mode effect, and limited figure of merit at high-frequency microwave regions still restrict practical applications in tunable microwave elements. Therefore, optimizing the microwave dielectric properties by lowering the dielectric loss tangent and enhancing dielectric tunability has become an important issue for device applications [3-5]. The most widely used ferroelectric material is $BaTiO_3$ (BT). The substitution of Sr, Pb ,Ca and Zr into BT shows interesting ferroelectric properties. Zhuang et al. reported that addition of even a small quantity of Ca ions at Ti-sites leads to a diffused phase transition curve and lowers the phase transition temperatures [6]. Tiwari et al. reported that calcium doping increases the phase transition temperatures of BCT ceramics and Ba^{2+} substitution by Ca^{2+} leads to diffused transition curve. Earlier it was believed that Ca substitution decreases the Curie temperature [7]. Recently, it has been reported that Ca doping can also increase the Curie temperature depending on the powder preparation method & the site occupancy of

Laxmibai Bhaurao Patil Mahila Mahavidyalaya Solapur

EOI 10.11229/researchdirections/May19/88

ISSN NO – 2321-5488 UGC Journal. No. 45489 Impact Factor – 5.11

Vol: 7 Issue: 1 May 2019

हिंदी के भविष्य में इंटरनेट की भूमिका और चुनौती

नानासाहेब बळीराम कदम

पीएच्.डी. शोधछात्र, हिंदी विभाग, सावित्रीबाई फुले पुणे विश्वविद्यालय, पुणे – 07.

इक्कीसवीं सदी वैश्वीकरण, सूचना प्रौद्यौगिकी और वेब दुनिया की है। इस सदी में विश्व ने प्रगति की उच्चतम गति हासिल की है। यह गति प्राप्त करने में सूचना प्रौद्योगिकी एवं इंटरनेट ने अहम भूमिका निभायी है। भूमंडलीकरण की प्रक्रिया में दुनिया बहुत तेजी से सिकुड़ती और पास आती जा रही है। 'वैश्विक ग्राम' की अवधारणा के पीछे सूचना क्रांति की शक्ति है। इस प्रक्रिया में इंटरनेट की भूमिका असंदिग्ध है। इंटरनेट सूचना का अतिविशाल भंड़ार है। इंटरनेट के गतिं ने सभी क्षेत्रों को आकर्षित किया है। लगभग हर क्षेत्र को अपना अस्तित्त्व बनाए रखने तथा विकास के लिए इंटरनेट का सहयोग अनिवार्य बन गया है। अत: हिंदी साहित्य इंटरनेट से कैसे अछूता रह सकता है? दुनिया के समृद्ध भाषा साहित्य में हिंदी साहित्य का महत्त्वपूर्ण स्थान है। हिंदी साहित्य को अधिक लोकप्रिय बनाने के लिए, पाठकों की संख्या बढ़ाने के लिए तथा उसे विश्व स्तर पर विस्तारीत करने लिए इंटरनेट महत्त्वपूर्ण भूमिका निभा सकता है। इस सदी के मध्य तक सबसे ज्यादा ई–पाठकों की संख्या होगी। अत: हिंदी के विस्तार एवं लोकप्रियता में इंटरनेट की महत्त्वपूर्ण भूमिका रहेगी।

हिंदी को इंटरनेट पर अपने पूरे वजूद के साथ स्थापित होने में कुछ चुनौतियाँ भी है। समय के साथ ई–पाठकों की संख्या दिन–ब–दिन बढ़ती ही जा रही है तथा सामान्य पाठकों की संख्या में निरंतर कमी आ रही है यह वास्तव है। इस ई–पाठक वर्ग तक पहुँचने के लिए हिंदी भाषा को तकनीकी एकरुपता एवं सक्षम होना आवश्यक है। इंटरनेट पर हिंदी की महत्त्वपूर्ण समस्याओं में से एक है फोंट की समस्या। संपूर्ण भारत में देवनागरी हिंदी के कई फोंट है। हिंदी में सर्वमान्य एक फोंट का अभाव है। इसके साथ हिंदी की अन्य समस्याएँ है, हिंदी सर्च इंजन की अंग्रेजी सर्च इंजन के तुलना में कमी, नविनतम एवं अद्यायवत वेबसाईटों की कमी एवं महंगी इंटरनेट सेवा। हिंदी की तरह हिंदी के ई–पाठकों की भी कुछ समस्याएँ है। महँगी इंटरनेट सेवा, कंप्युटर का अपर्याप्त ज्ञान, ऑनलाईन खरीदारी में दिक्कतें आदि। अत: इन समस्याओं का समाधान ढूंढकर हिंदी को इंटरनेट पर सहजता से उपलब्ध कराना हिंदी प्रेमियों एवं सरकार के सामने चुनौती है।

वर्तमान समय में इंटरनेट सेवा का विस्तार बहुत तेजी से हो रहा है। हर क्षेत्र की जानकारी अतिशीघ्र उपभोक्ताओं को मिल रही है। इंटरनेट की सबसे बड़ी खासियत यह है की उसे समय की पाबंदी नहीं है। 24 x 7 याने सातों दिन चौबिस घंटे इंटरनेट की सुविधा उपलब्ध होती है। इस सुविधा का लाभ उपभोगकर्ता आवश्य लेता है न उसे किताब खरीदने के लिए प्रत्यक्ष बाजार में जाने की आवश्यकता है न उसे पढ़ने के लिए लायब्ररी जाना पड़ता है। इस सुविधा का लाभ विश्व की प्रमुख भाषाएँ भी ले रही है। यह भाषाएँ अपने पाठकों तक पहुँचने के लिए आवश्यकता नुसार तकनीकी बदलाव भी कर रही है। अंग्रेजी इंटरनेट पर सबसे ज्यादा लोकप्रिय एवं प्रभावी भाषा है, इसके साथ जापनीज़, चीनी, जर्मन, फ्रेंच आदि भाषाएँ भी प्रभावपूर्ण बनती जा रही है। भूमंड़लीकरण के औजार, बाजार और मीडिया ने न सिर्फ हिंदी को, बल्कि अपनी देहरी तक सीमित अन्य भाषाओं को भी विस्तार दिया है। प्रौद्योगिकी ने इसे आसान बनाया है। एक बार फिर भाषाएँ निर्णायक रुप से बदल रही है। हम एक ऐसे संक्रमण बिंदु पर खड़े हैं, जहाँ से हमें भाषा की ताकत और कमजोरियों के सवाल से भी दो–चार होना होगा। अत: हिंदी को विश्व स्तर पर जाने के लिए अपनी कमजोरियों को सुधारणा होगा साथ ही हिंदी के विकास के लिए उदार नीति भी अपनानी होगी।

Laxmibai Bhaurao Patil Mahila Mahavidyalaya Solapur

102
18-19

Impact Factor – 6.261 ISSN – 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION'S

RESEARCH JOURNEY

International E-Research Journal

PEER REFREED & INDEXED JOURNAL

April-2019 Special Issue – 183 (A)

Multidisciplinary Issue

Chief Editor -
Dr. Dhanraj T. Dhangar,
Assist. Prof. (Marathi)
MGV'S Arts & Commerce College,
Yeola, Dist – Nashik [M.S.] INDIA

Executive Editors :
Prof. Tejesh Beldar, Nashikroad (English)
Dr. Gajanan Wankhede, Kinwat (Hindi)
Mrs. Bharati Sonawane-Nile, Bhusawal (Marathi)
Dr. Rajay Pawar, Goa (Konkani)

RESEARCH JOURNEY

This Journal is indexed in :
- University Grants Commission (UGC)
- Scientific Journal Impact Factor (SJIF)
- Cosmoc Impact Factor (CIF)
- Global Impact Factor (GIF)
- International Impact Factor Services (IIFS)

Laxmibai Bhaurao Patil Mahila Mahavidyalaya Solapur

For Details Visit To : www.researchjourney.net

SWATIDHAN PUBLICATIONS

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOWS ASSOCIATION

'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal | ISSN : 2348-7143
Impact Factor - (SJIF) - 6.261, (CIF) - 3.452(2015), (GIF)–0.676 (2013)
Special Issue 183 (A)- Multidisciplinary Issue | April-2019
UGC Approved Journal

INDEX

No.	Title of the Paper	Author's Name	Page No.
1	Online Social Media and Higher Education	Mrs. Shubhangi Date	05
2	Economic Development in the Akole Tahsil of Ahmednagar District (Maharashtra), India,	Dr. Jalindar Darade	08
3	Higher Education in India: Challenges and Efforts	Mrs. Nilofar Tamboli	14
4	Population Characteristics of Rahuri Tahsil	Dr. Jalindar Darade	17
5	Formulation and Devevopement Multi-Purpose Face Cream with Chamomile Oil, Almond Oil, Aloe-Vera Oil	Suneri Kabra	28
6	The Prisons We Broke' : A Story of Marginalized Society	Prof. Vaishali Aher	36
7	Psycho-Analytical Study of Female Characters in Roy's *The God of Small Things*	Dr. Rajesh Nitnaware	39
8	Consumer Awareness to Banking Services of Public Sector Banks in India	Dr. Raju Shinde & Kamlesh Vispute	43
9	Gandhi's Role in Framing Indian Constitution	Hemlatta Parmar	47
10	Challenge of Making Smart Cities in India	Mr. Ganesh Kapse	51
11	The Impact of India's Demonetization in 2016	Ms. Vandita Mishra	57
12	Women Empowerment in Technological Sector of India	Dr. Satinder Kaur	64
13	A Fit Nation is an Asset and Weak Nation A Liablility	Prof. Dhananjay Girhepuje	69
14	Relationship Between Supply Chain Management and Inventory Management	Dr. B.B. Nighot & Mr. Pradip Yadav	73
15	Study Habits of College Students	Dr. Ganesh Lokhande	77
16	Information Technology: A Powerful Mode of English Language Learning in India	Mrs. Shruti Tiwari	85
17	The Role of Right to Information in A Democratic Polity	Prof. Raju Lipte	88
18	Application of ICT in Teaching Learning Process of Computer	Prof. Priyanka Boob	91
19	Physical Stress of Athletes and Non-Athletes Students	Mr. Vishal Pawar	96
20	Use of ICT by Teachers : A Survey of Faculty of Commerce in Nashik District	Dr. Vasant Boraste	103
21	The Invasion of Information Technology on E-Commerce	Ms. Chandni Gupta	109
22	Goan Freedom Struggle and 'Hom-kand' Started by Jeevanmukt Maharaj	Vinay Madgaonkar	113
23	A Comparative Study on the Physicochemical and Bacterial Analysis of Drinking Water in the Three Different Places of Nagpur City (M.S.) India	A.S. Masram	120
24	A Study of Oriental Philosophy in Hermann Hesse's *Siddhartha*	S. B. Bhambar	126
25	Quest for Self in Toni Morrison's *A Mercy*	Pradip Pawar & Dr. Rajendra Thorat	133
26	A Spark of Rebel in Literature by Jyoti Lanjewar with Special Reference to Her Poem, 'Caves'	Mr. Ajay Patil	136

Laxmibai Bhaurao Patil Mahila Mahavidyalaya Solapur

'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal
Impact Factor - (SJIF) - 6.261, (CIF) - 3.452(2015), (GIF)-0.676 (2013)
Special Issue 183 (A)- Multidisciplinary Issue
UGC Approved Journal
ISSN : 2348-7143
April-2019

Higher Education in India : Challenges and Efforts

Mrs. Nilofar Tamboli
Assi. Professor
Laxmibai Bhaurao Patil Mahila Mahavidyalaya, Solapur
Email-tamneel@gmail.com
Contact No.9970404667

Abstract:

Many efforts have been taken by the government to make India developed country. Higher education system in India plays an important role for the country's overall development which includes industrial, social, economical etc. India's higher education system is third largest in the world. The role of Indian higher educational institutes in the present time is to provide quality based education to the students as equal to world class institutions. In the field of education our country was focusing on innovation, invention and research etc. to empower youth for self sustainability. This paper includes the key challenges that India is currently facing in higher education and also includes some efforts taken by the government to overcome on those challenges.

Key Words: Higher education system, Empower, Innovation, Invention

Introduction:-

In 21st century, India dreams to become developed country by focusing on economic, social and political development. The higher education plays an important role in this process because it provides a link between the education and development of the society. Students who are the future of India need to provide quality education for contributing economic growth and accept social and global challenges. In last few years the quantitative explosion of higher education does not match with the quality of the education provided to the students. The higher education system in India still lags behind the standards of the world's best universities. In the QS World University Rankings® 2015/16, only two Indian universities were featured in the top 200, while just 10 made it into the top 700.From 2016, our government has been taking many efforts to 'Reform' the higher education system the main objective is to make the government educational institute, as a world-class institution by providing more facilities. Recently our Prime Minister Mr.Narendra Modi declared six institutes as 'Institution of Eminence'. There are many initiatives taken by government to make India's higher education system world class but for that it must be reformed by solving the problems faced by the system, universities as well as the institutions.

Challenges faced by the Higher Education system in India:-

1. Traditional Programs- The first problem faced by the higher education system is that they are implementing traditional programs, syllabus for undergraduate and postgraduate students that focuses on only the individuals or a particular aspect which proves them only the certificate providing agencies.

UGC Journal. No. 45489 ISSN NO – 2321-5488 Impact Factor – 5.7
Vol: 6 Issue: 12 April 2019
73 – EOI 10.11229/researchdirections/April19/73

भारत की दृष्टि से अनुवाद का महत्त्व और समस्याएँ

नानासाहेब बळीराम कदम
पीएच्.डी. शोधछात्र, हिंदी विभाग, सावित्रीबाई फुले पुणे विश्वविद्यालय, पुणे – 07.

इक्कीसवीं सदी में विश्व तेजी से प्रगति कर रहा है। विज्ञान, सूचना प्रौद्योगिकी, अनुसंधान तकनिकी आदि क्षेत्रों के नई खोजों ने विश्व को विकास की गति प्रदान की है। इस विकास की दौड़ में अनुवाद को अनन्य साधारण महत्त्व प्राप्त हुआ है। सूचना प्रौद्योगिकी के माध्यम से विश्व के किसी भी स्थान की जानकारी कुछ पलों में ही विश्व संसार में फैल जाती है। अत: जानकारी को विश्व के अन्य देश अपने नागरिकों तक पहुँचाने के लिए उसे अपनी भाषा में अनुदित करते है। याने विश्व–ज्ञान के खजाने तक पहुँचने का द्वार अनुवाद है।

विकसित देशों में अनुवाद का स्तर बहुत उँचा है। इन देशों में आवश्यक जानकारी अतिशीघ्र और सटिक रुप में स्व भाषामें अनुदित की जाती है। विश्व के विकसित देशों ने स्वभाषा का प्रयोग करके अन्य भाषाओं की महत्त्वपूर्ण जानकारी को अपनी भाषा में अनुदित कर विकास को आम आदमी तक पहुँचाया है। जापान, कोरिया, चीन आदि देशों ने अपनी ही भाषा को शिक्षा–दीक्षा का माध्यम बनाकर खुद का विकास किया है। अगर विकसित देश अनुवाद का इतना महत्त्व रखते है तो विकासशील देशों को अनुवाद का महत्त्व अनिवार्यत: है। भारत की दृष्टि से अनुवाद बहुत मायने रखता है, किंतु भारत में उसका संतोषजनक विकास नहीं हो पाया है। इसके लिए हमारा अपना भ्रम, अँग्रेजी के भक्त तथा सरकार की असंगत नीतियाँ जिम्मेदार है।

विश्व के तेजी से प्रगति कर रहे सभी विकासशील देश ऐसा, अँग्रेजी अपनाये बिना, निज भाषाओं के माध्यम से कर रहे हैं। भारत में स्थिति उल्टी है, यहाँ अँग्रेजी की जकड़ बढ़ रही है और भारतीय भाषाएँ पिछड़ रही है। वैज्ञानिक तरक्की तथा अत्याधुनिक सेवाओं का लाभ जब तक देश के हर नागरिक या आम आदमी तक नहीं पहुँचता तब तक कोई भी देश विकास का दावा नहीं कर सकता। विकास के लिए अनुवाद सेतु का काम करता है। अत: प्रगति के लिए अनुवाद अनिवार्य है। भारत की दृष्टि से विचार किया जाए तो अनुवाद की बहुतसी समस्याएँ हैं। भारत की भाषिक समस्या अत्यंत जटिल है। अर्थात पूरे भारत में कोई एक ही भाषा स्विकृत नहीं है। याने भारत में संविधान स्विकृत राष्ट्रभाषा नहीं है। निस्संदेह हिंदी बोलने और समझनेवालों की संख्या 70 करोड़ के आसपास है, परंतु 50 करोड से अधिक आबादी इसे समझ नहीं सकती। प्राय: हिंदी उत्तर और मध्य भारत की भाषा है। दक्षिण में अलग दक्षिणि भाषाएँ हैं। उत्तर और मध्य भारत के भाषाओं की लिपियाँ तथा दक्षिण भारतीय भाषाओं की लिपियाँ भी अलग–अलग हैं, यह भी एक महत्त्वपूर्ण समस्या है। न हिंदी भाषि दक्षिण की भाषाओं को अपनाने को तैय्यार है न दक्षिण भारतीय हिंदी को। असल में यही बड़ा कारण है कि, हिंदी भारत की राष्ट्रभाषा नहीं बन पा रही है या उसे पूरे भारत में स्विकारा नहीं जा रहा है।

पूरा राष्ट्र समझ सके या मान्यता दे ऐसी कोई एक भाषा न होने के कारण, विदेशी भाषाओं का अनुवाद किस भारतीय भाषा में किया जाए? यह महत्त्वपूर्ण प्रश्न है और इसका जवाब कोई एक नहीं हो सकता। इसी कारण भारत में अँग्रेजी अपना स्थान मजबूत करने में सफल हो रही है। हमारी अपनी भाषाओं की समस्या का पूरा लाभ अँग्रेजी उठा रही है और अँग्रेजी भाषा के भक्त लोग फायदा कमा रहे हैं। भारत में विदेशी भाषाओं का अनुवाद सबसे ज्यादा अँग्रेजी में ही होता है, और यह विड़ंबना है कि, संस्कृत, हिंदी, मराठी, बंगला, मलयालम, तमिल तथा तेलगु जैसी संपन्न

Laxmibai Bhaurao Patil Mahila Mahavidyalaya Solapur

ISSN No. 2321-5488 UGC Sr. No. 1208

RESEARCH DIRECTIONS

An International Multidisciplinary Peer Reviewed Refereed Journal

UGC Journal No. 45489 (Monthly) Impact Factor-5.7

On the Occasion of Centenary of Celebrations
Rayat Shikshan Santha, Satara.

Special Issue
An interdisciplinary National Seminar on

CHANGING SCENARIO IN HIGHER EDUCATION

Organized By
Dept. of Education, Economics and Sociology
Laxmibai Bhaurao Patil Mahila Mahavidyalaya, Solapur.

Date- 15th March 2019

Editor-in-Chief

56, Ayodhya Nagari, Hydrabad Raod, Solapur- 413006

Contact No – 9822371039 / 9822870742
Email – researchdirections2013@gmail.com

Journal Indexed in

Scientific Indexing Services

CiteFactor

Laxmibai Bhaurao Patil Mahila Mahavidyalaya Solapur

22	Dr Chanabasappa Sidramappa Mulage	IMPORTANCE OF SOFT SKILLS IN THE CHANGING SCENARIO OF HIGHER EDUCATION	132
23	Dr. Mahadeo Vishnu Mate	INCULCATION OF CORE ELEMENTS THROUGH PEDAGOGY OF ENGLISH	138
24	Prof. Dhanraj Rambhau Berungikar	A STUDY ON IMPACT OF DIGITAL PAYMENT SYSTEM ON INDIAN ECONMEY	142
25	Dr.Shankar Raje	METHODS OF TEACHING ECONOMICS	149
26	Prof. Dr. Ravsaheb Prabhakar Dhawan	A STUDY OF HIGHER EDUCATION IN INDIA: ISSUES, CHALLENGES AND SUGESSTIONS	155
27	Dr. Sangita Kamat – Nadkarni,	ROLE OF EDUCATION IN EMPLOYMENT GENERATION IN INDIA	162
28	Prajkta Maske-Gholap	SOCIAL IMPACT OF WOMEN HIGHER EDUCATION	165
29	Dr. Roopa. K. Nayakodi	INNOVATIVE IDEAS TO MAKE A TEACHER TEACHING METHODS MORE EFFECTIVE	169
30	Megha Nagesh Katneshwar	AN OVERVIEW OF BUDGET FOR CHILDREN IN INDIAN CONTEXT	172
31	Anuja Sadashivrao Joshi	WOMEN's SHGs AND EMPOWERMWNT IN RURAL ECONOMY: A CASE STUDY	180
32	Mr. Shaikh R. M. Mr. Chuogule A. U. Mr. Gajadhane M. K.	GOODS AND SERVICE TAX REFORMS: A CROSS-COUNTRY ANALYSIS	186
33	Prof. kale Rajesh Mahesh	EDUCATION FOR VALUE AND PERSONALITY DEVELOPMENT	192
34	डॉ. आनंद ज्ञानेश्वर शिंदे	बदलत्या उच्च शिक्षण परिस्थितीत विविध आयोगाच्या शिफारशी	193

Laxmibai Bhaurao Patil Mahila Mahavidyalaya Solapur

UGC Journal No. 45489 RESEARCH DIRECTIONS ISSN No. 2321-5488

Impact Factor – 5.7 (UIF) Special Issue March 2019

26

A STUDY OF HIGHER EDUCATION IN INDIA: ISSUES, CHALLENGES AND SUGESSTIONS

Prof. Dr. Ravsaheb Prabhakar Dhawan

Laxmibai Bhaurao Patil Mahila Mahavidyalaya, Solapur

Abstract

This paper aims to identify emerging issues and challenges in the field of Higher Education in India. Finally the paper concludes here is need of plans requires solutions that combine, employers and youth need of Expectations of from various stakeholders Students, Industry, Educational Institutions, Parents and Government.

Key Words: Higher Education, Financing, Issues, challenges

Introduction:

Higher education is very essential for a developing country like India and it is encouraging to increasing human development. Higher education in India has experienced phenomenal expansion since independence. India has produced scientists, engineers, technologists, doctors, teachers and managers who are in great demand all over the world. Now it is one of the top ten countries in our industrial and technological capacity, because of the significant contribution of manpower and tools provided by higher education, especially, technical education. India has already entered into the era of knowledge explosion. It has proved its tremendous potential by its performance in nuclear and space domains. In the coming few decades will be heralded by space craft, satellites, internets and others offshoots of scientific enquires. Higher Education provides opportunities to the people to reflect on the critical social, cultural, moral, economic and spiritual issues facing humanity. Higher education provides specialized knowledge and skilled persons for national development. In next few decades, India will have world's largest set of young people. While the correlation between people and higher education is not up to the mark. The increasing youth population can be a education and employment then it will open a downside gate for Indian economy. Education is an essential tool for achieving sustainability. The Education Commission 1964-66 described the role of education in social and economic transformation through a statement-the density of a nation is shaped in its class rooms. Education creates human capital which is the core of economic progress and assumes that the externalities generated by human capital are the source of self-sustaining economic process. This paper aims to identify emerging issues and challenges in the field of Higher Education. In India.

Laxmibai Bhaurao Patil Mahila Mahavidyalaya Solapur

UGC Journal No. 45489 RESEARCH DIRECTIONS **ISSN No. 2321-5488**
Impact Factor – 5.7 (UIF) **Special Issue March 2019**

Information Literacy in Digital Era

Dr. Manisha K. Tank
Librarian, LBPM Mahavidyalaya, Solapur

Abstract: Information literacy is a mean to express personal ideas, develop arguments, learn new things and find out factual evidence about the concept. Information literacy is one of such key competency essential in the present century. Information Literacy is the ability to gather, organize, filter and evaluate information and to form valid opinions based on the results. The information literacy has been used as collective term covering all or several of illiteracies viz. Computer literacy, digital literacy, hyper literacy, information technology literacy, interactive literacy, multiple literacy, network literacy, oral literacy, internet literacy, reading literacy, water literacy and visual literacy etc.

Key words: Information Literacy, Academic Libraries, Information Literacy training programme, Technology.

Introduction: Information literacy is a set of abilities empowering individuals to recognize when information is needed and to be able to locate it, evaluate it, and use it effectively. In recent century information is growing at surprisingly fast speed in the society every person whether men or women, rich or poor, adult or child needs information for their work. If you have information at every step then only you can proceed in your life. In today's scenario information is compulsory. Information Literacy is the process of knowing when and why information is required, where to find it and how to evaluate, use and communicate it in an ethical way. It is the combination of all the skills that required for the effective and maximum use of information.

The American Library Association explains information literacy in six ways.

1. **Authority Is Constructed and Contextual**:

When you use information, or choose one source of information over another, you presume a certain amount of expertise on the part of the information's author on the topic they are writing about. What gives the author that authority? What makes some information more authoritative than other information? What makes a piece of information authoritative can vary from discipline to discipline and be based on context. So for example, an author may be an authority on a given topic because of extensive experience, or because of extensive education. Even without deep experience or education, an author may bring authority to their writing based on their having witnessed or participated in some major event. In both cases, their authority is contextual.

2. Information Creation as a Process:

Information appears in a variety of forms. Depending on whether it is in the form of a newspaper article, a scholarly book, or a formatted report, the creation of information requires a process. Understanding how and why authors publish in a particular format, what those formats require in terms of fact checking, or sourcing, or expertise, what editorial

Laxmibai Bhaurao Patil Mahila Mahavidyalaya Solapur

Kone D.M.

ISSN No. 2321-5488 UGC Sr. No. 1208

RESEARCH DIRECTIONS

An International Multidisciplinary Peer Reviewed Refereed Journal

UGC Journal No. 45489 (Monthly) Impact Factor-5.7

On the Occasion of Centenary of Celebrations
Rayat Shikshan Santha, Satara.

Special Issue
An interdisciplinary National Seminar on

CHANGING SCENARIO IN HIGHER EDUCATION

Organized By
Dept. of Education, Economics and Sociology
Laxmibai Bhaurao Patil Mahila Mahavidyalaya, Solapur.

Date- 15th March 2019

Editor-in-Chief

56, Ayodhya Nagari, Hydrabad Raod, Solapur- 413006

Contact No – 9822371039 / 9822870742
Email – researchdirections2013@gmail.com

Journal Indexed in

Scientific Indexing Services

CiteFactor

51	प्रा. दिलीप महादू कोने	'शांतता! कोर्ट चालू आहे' या नाटकाची चिकित्सा	300
52	प्रा. डॉ. डांगे दत्तात्रय महादेव	राजर्षी शाहू महाराजांचे शैक्षणिक कार्य	305
53	माने मयूर राजाराम	भाषा प्रयोगशाळेची अध्यापनातील उपयुक्तता	312

RESEARCH DIRECTIONS JOURNAL INDEXED IN

Contact Us: WhatsApp or Call: 9822371039 / 9822870742

Email ID : researchdirections2013@gmail.com

Website: www.researchdirections.org

Laxmibai Bhaurao Patil Mahila Mahavidyalaya Solapur

UGC Journal No. 45489 RESEARCH DIRECTIONS ISSN No. 2321-5488
Impact Factor – 5.7 (UIF) Special Issue March 2019

51

'शांतता! कोर्ट चालू आहे' या नाटकाची चिकित्सा

प्रा. दिलीप महादू कोने
मराठी विभाग प्रमुख, ल. भा. पा. महिला महाविद्यालय, सोलापूर.

विजय तेंडूलकर लिखित 'शांतता ! कोर्ट चालू आहे' हे प्रायोगिक नाटक असून रसिकप्रिय ठरले आहे. हे अगदी शीर्षकापासून सर्वार्थाने वेगळे वाटावे असे नाटक आहे. अशा शीर्षकाची आपल्या नाट्यसृष्टीला सवय नव्हती असे म्हणता येईल. रुढ अर्थाने विचार केल्यास या नाटकाला कथानक असे विशेष काही नाही. एका आडगावात अभिरुप न्यायालयाचा प्रयोग करण्यासाठी शहरातली काही हौशी कलाकार मंडळी दुपारी तिथे जऊन पोहचतात. प्रयोग रात्री होणार असतो. अशावेळी मधल्यावेळेत काय करायचे ? हा प्रश्न उद्भवतो. आडगावात करमणुकेचे दुसरे साधनही नव्हते. रात्री जो प्रयोग होता त्याची तालीम खरे तर व्हायला हवी होती...... पण सारेजण त्याला नकार देतात. सुखात्मे नावाच्या एका कलाकाराला एक अप्रतिम कल्पना सुचली. ती म्हणजे एक वेगळ्याच प्रकारचा हा काल्पनिक खटला कुणावरती चालवायचा. न्यायाधीश, सरकारी वकील, आरोपीचा वकील, साक्षीदार इत्यादी भूमिका सगळ्यांनी वाटून घ्यायच्या आणि सूचेल ते संवाद म्हणायचे म्हणजे त्यातून प्रत्येकाला एक नवा अनुभव मिळेल अन् वेळही सत्कारणी लागेल. ही कल्पना सर्वांनाच आवडते. सर्वजण साऱ्या भूमिका वाटून घेतात. लीला बेणारे नावाच्या मुलीला आरोपी करतात. तिच्यावर भ्रुणहत्येचा आरोप ठेवतात. आणि खटला सुरु होतो. साक्षीदार तपासले जातात. आरोपीच्या वकिलाची अन सरकारी वकिलाची प्रदीर्घ भाषणे होतात. शेवटी 'कोर्ट तुला जीवंत ठेवून तुझा गर्भ मरेपर्यंत नष्ट करण्यात यावा.' अशी न्यायाधीश शिक्षा जाहीर करतात. इथे नाटकाचा तिसरा अंक संपतो

या नाटकात कथेला प्राधान्य नाही. एखादी कथा सादर करणे हा या नाटकाचा मूळ उद्देश तर नाहीच नाही. नाटकाला एक वेगळाच आशय आहे. तेंडुलकरांचा उद्देशही वेगळा आहे. हे तसे पाहिले तर फार रुपक आहे. हे रुपक समजले- समजावून घेतले तरच हे नाटक कळते अन्यथा अत्यंत निरस व कंटाळवाणे वाटते. प्रारंभी हे नाटक फारसे चालले नाही. रसिकांनी या नाटकाकडे पूर्णपणे पाठ फिरविली होत . इतकेच नव्हे तर ज्या नाट्य स्पर्धेसाठी हे नाटक लिहिले., 'रंगायन' या नाट्यसंस्थेने मोठ्या कष्टाने बसविलेले हे नाटक स्पर्धेच्या पहिल्याच फेरीत बाद ठरविले गेले परीक्षकाच्या मते ते नाटकच नव्हते. पण काही दिवसातच या नाटकाला भारतीय नाट्यसंघाने त्या वर्षातील 'सर्वश्रेष्ठ भारतीय नाटक' म्हणून गौरविले. कमलादेवी चटोपाध्याय; पारितोषिक पटकावले.

Laxmibai Bhaurao Patil Mahila Mahavidyalaya Solapur

ISSN No. 2321-5488 UGC Sr. No. 1208

RESEARCH DIRECTIONS

An International Multidisciplinary Peer Reviewed Refereed Journal

UGC Journal No. 45489 (Monthly) Impact Factor-5.7

On the Occasion of Centenary of Celebrations
Rayat Shikshan Santha, Satara.

Special Issue
An interdisciplinary National Seminar on

CHANGING SCENARIO IN HIGHER EDUCATION

Organized By
Dept. of Education, Economics and Sociology
Laxmibai Bhaurao Patil Mahila Mahavidyalaya, Solapur.

Date- 15th March 2019

Editor-in-Chief

56, Ayodhya Nagari, Hydrabad Raod, Solapur- 413006

Contact No – 9822371039 / 9822870742
Email – researchdirections2013@gmail.com

Journal Indexed in

Scientific Indexing Services

CiteFactor

UGC Journal No. 45489 RESEARCH DIRECTIONS ISSN No. 2321-5488
Impact Factor – 5.7 (UIF) Special Issue March 2019

35	डॉ. जडल एम.एम.	*अध्यापक विद्यालयातील वर्ग अध्यापनात माहिती तंत्र ज्ञानाचा वापर*	206
36	प्रा. डॉ. मेटकरी संतोष मारुती	भारतीय शेतीत होत असलेले बदल	215
37	प्रा. अरविंद टेके	नवागत वरिष्ठ प्राध्यापक मित्र हो	219
38	प्रा. डॉ. श्रीकांत जे. होटकर	वर्तमान काळातील उच्च शिक्षणापुढील आव्हाने	222
39	प्रा. डॉ. प्रतिभा बिराजदार	सामाजिक वर्गव्यवस्था – एक समाजशास्त्रीय अभ्यास	227
40	प्रा. डॉ. महादेव सदाशिव डिसले	उच्च शिक्षण घेणाऱ्या विद्यार्थी-विद्यार्थीनीमध्ये (SWAYAM online Education Portal) बाबत जाणीव जागृती एक चिकित्सक अभ्यास	234
41	प्रा. डॉ. रामेश्वर एम. मोरे	हुंडाबळी : कारणमीमांसा व उपाययोजना	240
42	प्रा. डॉ. नागोराव संभाजी भुरके	भारतीय समाजातील उच्च शिक्षणाच्या समस्या व आव्हाने	245
43	प्रा. अनिल पंढरीनाथ कांबळे	१९९१ च्या आर्थिक धोरणाचा उच्च शिक्षणावर झालेला परिणाम	250
44	प्रा. भक्तराज जाधव	उच्च शिक्षणात योगा व खेळाचे महत्व	254
45	श्री. सुहास बापू मोरे	भारतातील उच्च शिक्षण एक विचार	258
46	श्रीमती सुरेखा सतीश शिंदे	ME TOO MOVEMENT	260
47	प्रा. डॉ. अमितकुमार शंकर गागरे	ॲड. रावसाहेब शिंदे यांचे सामाजिक विचार – एक अभ्यास	274
48	प्रा. डॉ. चंद्रकांत कांबळे	सामाजिक चळवळीची सैद्धांतिक मांडणी	282
49	डॉ. सतीश घाडगे	सहकारी क्षेत्रातील राजकीय हस्तक्षेप	289
50	प्रा. सोनावले एस., एम. प्रा. आर. बनकर, प्रा. शिंदे के. बी.	नवीन अर्थीक धोरणांचे कृषी क्षेत्रावरील परिणाम	296

Laxmibai Bhaurao Patil Mahila Mahavidyalaya Solapur

UGC Journal No. 45489 RESEARCH DIRECTIONS ISSN No. 2321-5488

Impact Factor – 5.7 (UIF) Special Issue March 2019

43

१९९१ च्या आर्थिक धोरणाचा भारताच्या उच्चशिक्षणावर झालेला परिणाम

प्रा.अनिल पंढरीनाथ कांबळे

सहाय्यक प्राध्यापक, लक्ष्मीबाई भाऊराव पाटील महिला महाविद्यालय, सोलापूर

प्रस्तावना:

कोणत्याही देशाचा विकास त्या देशातील मनुष्यबळ कसे आहे. त्यावर अवलंबून असतो. मनूष्यबळाचा विकास त्या देशातील शिक्षण पध्दतीवर अवलंबून असतो. भारतातील मनूष्यबळ कमकूवत, अकूशल, अकार्यक्षम आहे. त्यामूळे भारतातील शेती आणि उद्योग क्षेत्रातील श्रमाची उत्पादकता कमी आहे. भारतामध्ये शिक्षणाचे फायदे एका विशिष्ट वर्गालाच मिळाले आहेत. बहूजन आणि दलित आदिवासींना शिक्षणाच्या मूख्य प्रवाहा पासून दूर ठेवले गेले त्याचा परिणाम असा झाला की, भारताचा विकास होऊ शकला नाही. स्वातंत्र्यानंतर राज्यघटनेचा स्वीकार केला आणि राज्यघटनेत शिक्षणाचा अधिकार देण्यात आला. सर्वांना शिक्षण, मोफत शिक्षण आणि सक्तीचे शिक्षण देण्यावर भर देण्यात आला. त्यामूळे भारताच्या साक्षरतेचे प्रमाण वाढत गेलेले दिसते. या काळात जे शिक्षण देले गेले ते फक्त संख्यात्मक स्वरूपाचे होते. गुणात्मक शिक्षणाचा अभाव त्यात होता. पारंपारिक शिक्षणातून देशाचा आर्थिक विकास होत नाही. हे जगाने स्पष्ट केले आहे. भारतात १९८० पासून खाजगी शिक्षणाला महत्व प्राप्त झालेल दिसून येते. विना अनूदानित तत्वावर शाळा व महाविद्यालय सूरू करण्यास परवानगी देण्यात आली. या महाविद्यालयातून पारंपारिक शिक्षणाबरोबरच व्यावसायिक आणि आधुनिक शिक्षणाची सुविधा देण्यात आली.

भारतात १९९१ मध्ये नवीन आर्थिक धोरणाचा स्विकार करण्यात आला या धोरणात शिथिलीकरण, खाजगीकरण आणि जागतिकीकरणाला महत्व प्राप्त झाले.

उद्दिष्टये :

१) भारतातील उच्चशिक्षणातील बदल अभ्यासणे.

२) १९९१ च्या आर्थिक धोरणांचा परिणाम अभ्यासणे.

गृहितके :

१) १९९१ च्या आर्थिक धोरणामूळे शैक्षणिक धोरणात बदल झाला आहे.

२) १९९१ च्या आर्थिक धोरणामूळे उच्च शिक्षणात विविधता आली आहे.

संशोधन पध्दती :

प्रस्तूत अभ्यासासाठी दूय्यम साधन सामग्रीचा उपयोग करण्यात आला आहे. विविध मासिके, संदर्भ ग्रंथ व विविध अहवालाचा उपयोग करून माहितीचे संकलन करण्यात आले आहे.

Laxmibai Bhaurao Patil Mahila Mahavidyalaya Solapur

ISSN No. 2321-5488 UGC Sr. No. 1208

RESEARCH DIRECTIONS

An International Multidisciplinary Peer Reviewed Refereed Journal

UGC Journal No. 45489 (Monthly) Impact Factor-5.7

On the Occasion of Centenary of Celebrations
Rayat Shikshan Santha, Satara.

Special Issue
An interdisciplinary National Seminar on

CHANGING SCENARIO IN HIGHER EDUCATION

Organized By
Dept. of Education, Economics and Sociology
Laxmibai Bhaurao Patil Mahila Mahavidyalaya, Solapur.

Date- 15th March 2019

Editor-in-Chief

56, Ayodhya Nagari, Hydrabad Raod, Solapur- 413006

Contact No – 9822371039 / 9822870742
Email – researchdirections2013@gmail.com

Journal Indexed in

Scientific Indexing Services

CiteFactor

22	Dr Chanabasappa Sidramappa Mulage	IMPORTANCE OF SOFT SKILLS IN THE CHANGING SCENARIO OF HIGHER EDUCATION	132
23	Dr. Mahadeo Vishnu Mate	INCULCATION OF CORE ELEMENTS THROUGH PEDAGOGY OF ENGLISH	138
24	Prof. Dhanraj Rambhau Berungikar	A STUDY ON IMPACT OF DIGITAL PAYMENT SYSTEM ON INDIAN ECONMEY	142
25	Dr.Shankar Raje	METHODS OF TEACHING ECONOMICS	149
26	Prof. Dr. Ravsaheb Prabhakar Dhawan	A STUDY OF HIGHER EDUCATION IN INDIA: ISSUES, CHALLENGES AND SUGESSTIONS	155
27	Dr. Sangita Kamat – Nadkarni,	ROLE OF EDUCATION IN EMPLOYMENT GENERATION IN INDIA	162
28	Prajkta Maske-Gholap	SOCIAL IMPACT OF WOMEN HIGHER EDUCATION	165
29	Dr. Roopa. K. Nayakodi	INNOVATIVE IDEAS TO MAKE A TEACHER TEACHING METHODS MORE EFFECTIVE	169
30	Megha Nagesh Katneshwar	AN OVERVIEW OF BUDGET FOR CHILDREN IN INDIAN CONTEXT	172
31	Anuja Sadashivrao Joshi	WOMEN's SHGs AND EMPOWERMWNT IN RURAL ECONOMY: A CASE STUDY	180
32	Mr. Shaikh R. M. Mr. Chuogule A. U. Mr. Gajadhane M. K.	GOODS AND SERVICE TAX REFORMS: A CROSS-COUNTRY ANALYSIS	186
33	Prof. kale Rajesh Mahesh	EDUCATION FOR VALUE AND PERSONALITY DEVELOPMENT	192
34	डॉ. आनंद ज्ञानेश्वर शिंदे	बदलत्या उच्च शिक्षण परिस्थितीत विविध आयोगाच्या शिफारशी	193

Lakmibai Bhaurao Patil Mahila Mahavidyalaya Solapur

UGC Journal No. 45489 RESEARCH DIRECTIONS ISSN No. 2321-5488
Impact Factor – 5.7 (UIF) Special Issue March 2019

34

बदलत्या उच्च शिक्षण परिस्थितीत विविध आयोगाच्या शिफारशी

डॉ. आनंद ज्ञानेश्वर शिंदे
सहाय्यक प्राध्यापक,
लक्ष्मीबाई भाऊराव पाटील महिला महाविद्यालय, सोलापूर.

- **प्रस्तावना :**

भारतात खासगी आणि सरकारी संस्थांमधून शिक्षण दिले जाते केंद्र सरकार, खासगी संस्था, स्थानिक संस्था, राज्य सरकारच्या संस्थांतर्फे विविध अभ्यासक्रमांच्या माध्यमातून शिक्षण दिले जाते. भारतातील शिक्षणाचे कार्य हे केंद्र सरकार किंवा राज्य सरकार यांच्या आधिपत्याखाली चालते. भारताच्या घटनेनुसार शिक्षण हा प्रत्येक व्यक्तीचा मूलभूत हक्क आहे भारतातील विद्यापीठांवर केंद्र सरकारचे किंवा राज्य सरकारचे संपूर्ण नियंत्रण असते भारताच्या आर्थिक प्रगतीसाठी सुधारित शिक्षण पद्धती उपयुक्त ठरणार आहे उच्च शिक्षण आणि संशोधनात सरकारी संस्थांनी मोठी भरारी घेतली आहे देशात खासगी शिक्षण संस्थांचा वाटा पाच टक्के आहे, तो आता ७० अब्ज कोटी डॉलर इतका आहे.

प्राचीन काळात इ.स. ४५० ते ५०० वर्षांच्या दरम्यान भारतात गुरुकुल पद्धती होती. भारतात शिक्षण आणि शिक्षण पद्धतींचा विकास ब्रिटिश राजवटीत झाला. ब्रिटिशांनी महाविद्यालये आणि विद्यापीठे स्थापन करून दर्जेदार शिक्षण पद्धती भारतात अस्तित्वात आणली. कला, वाणिज्य, शास्त्र, अभियांत्रिकी, कृषी शिक्षणाची महाविद्यालये सुरू केली. प्राथमिक, माध्यमिक, महाविद्यालयीन शिक्षण पद्धती अस्तित्वात आली. शिक्षण आणि संशोधन संस्था स्थापन केल्या. पदवीपूर्व आणि पदव्युत्तर शिक्षण वेगवेगळया महाविद्यालयमंधून दिले जाऊ लागले. शिक्षणाचा दर्जा राखण्यावर त्यांनी भर दिला. शिक्षणक्षेत्रात शिस्त आणि उत्तम

Laxmibai Bhaurao Patil Mahila Mahavidyalaya Solapur

ISSN No. 2321-5488 UGC Sr. No. 1208

RESEARCH DIRECTIONS

An International Multidisciplinary Peer Reviewed Refereed Journal

UGC Journal No. 45489 (Monthly) Impact Factor-5.7

On the Occasion of Centenary of Celebrations
Rayat Shikshan Santha, Satara.

Special Issue
National Seminar on

INDIA AFTER INDEPENDENCE

Organized By
Dept. of History & Political Science
Laxmibai Bhaurao Patil Mahila Mahavidyalaya, Solapur.

Date- 18th March 2019

Editor-in-Chief

56, Ayodhya Nagari, Hydrabad Raod, Solapur- 413006

Contact No – 9822371039 / 9822870742
Email – researchdirections2013@gmail.com

Journal Indexed in

Scientific Indexing Services

CiteFactor

Laxmibai Bhaurao Patil Mahila Mahavidyalaya Solapur

UGC Journal No. 45489 RESEARCH DIRECTIONS ISSN No. 2321-5488
Impact Factor – 5.7 (UIF) Special Issue March 2019

1

आधुनिक समतावादी संत: गाडगे बाबा

प्रा. सुमन लक्ष्मणराव केंद्रे
एल. बी. पी. एम. कॉलेज सोलापूर

कर्मवीर, सेवामहर्षी, वंचितांचे अश्रू पूसणारे व स्वच्छतेचा मुलमंत्र देणारे महामानव राष्टभसंत गाडगे बाबा यांनी विसाव्या शतकात खरे तर 'संत' पदाचे महत्त्व वाढविले. गाडगे बाबांचे मूळ नाव टेबूजी, वडीलांचे नाव झिंगराजी. विदर्भातील अमरावती जिल्हयात दर्यापूर तालुक्यात शेणगाव येथे इ. स. १८७६ साली त्यांचा जन्म झाला.

गाडगेबाबांचे कुटुंब सूरवातीला शेती करणारे शेतीनिष्ठ होते. परंतू वडीलांच्या मन्रत्यूनंतर या कुटूंबाला अत्यंत हालअपेष्टा सहन कराव्या लागल्या. त्यामुळे आई सखूबाईसह डेबुला घेऊन त्यांचे मामा चंद्रभान यांनी स्वत:च्या गावी दुसऽयाला आणले. त्याकाळापासून लहाण असलेल्या डेबुजीवर श्रमाचे संस्कार झाले. चौदापंधरा वर्षाचा असताना डेबु शेतीकडे लक्ष देत होता. तब्यतीने दणकट असल्याने दिवसरात्र तो काम करी. त्यामुळे घरात समन्नध्दी येऊ लागली. मात्र त्यानंतर मामाची आर्थिक स्थिती खालावली त्यात सावकाराचे मोठे कर्ज होते. सावकार सर्व शेतीवर कब्जा करण्याचा प्रयत्न करीत होता. पण डेबुजीपुढे त्याचे काही चालले नाही.

घरातील व समाजातील समस्या, लोकांच्या मनात खोलवर बसलेल्या अंधश्रध्दा, व्यसनाधिनता शेतकऽयाची पिळवणूक सावकारशाही यामूळे डेबुचे मन तीळतीळ तूटत होते. त्यासाठी डेबुने घर सोडण्याचा निर्णय घेतला. एका रात्री सगळे घर शांत झोपेत असताना फाटके कूडते अंगावर चडविले. अंगणात पडलेले गाडगे उचलले व काठी घेऊन त्यांनी घर सोडले. ज्याप्रमाणे तथागतीने मानवाच्या मुक्तीसाठी घर सोडले त्याचप्रमाणे डेबुजीने ही मानवाच्या मूक्तीसाठीच घरादाराचा त्याग केला. तिथून वाट मिळेल तिथे मिळेल ते खात दिवस काढु लागले. दिवसभर मिळेल त्या गावात थांबावे, रस्ते साफ करावे. मंदिर स्वच्छता करावे व लोकांनी विचारल्यास रात्री किर्तन आहे. असे सांगावे आणि ऐनवेळी स्वत:च किर्तन करावे. असा दिनक्रम सुरु झाला गावातील

Laxmibai Bhaurao Patil Mahila Mahavidyalaya Solapur

(17) (15) 2018-19
18/3/2019

ISSN No. 2321-5488 UGC Sr. No. 1208

RESEARCH DIRECTIONS

An International Multidisciplinary Peer Reviewed Refereed Journal

UGC Journal No. 45489 (Monthly) Impact Factor-5.7

On the Occasion of Centenary of Celebrations
Rayat Shikshan Santha, Satara.

Special Issue
National Seminar on

INDIA AFTER INDEPENDENCE

Organized By
Dept. of History & Political Science
Laxmibai Bhaurao Patil Mahila Mahavidyalaya, Solapur.

Date- 18th March 2019

Editor-in-Chief

56, Ayodhya Nagari, Hydrabad Raod, Solapur- 413006

Contact No – 9822371039 / 9822870742
Email – researchdirections2013@gmail.com

Journal Indexed in

Scientific Indexing Services CiteFactor

Laxmibai Bhaurao Patil Mahila Mahavidyalaya Solapur

UGC Journal No. 45489 RESEARCH DIRECTIONS ISSN No. 2321-5488
Impact Factor – 5.7 (UIF) Special Issue March 2019

Content

Sr. No.	Author name	Title	Page No.
1	प्रा. सुमन लक्ष्मणराव केंद्रे	आधुनिक समतावादी संत: गाडगे बाबा	1
2	प्रा. डॉ. थोरे किशोर धोंडिबा	भारतातील स्वातंत्र्य चळवळीत सोलापूर जिल्ह्यातील महिलांचे योगदान	7
3	प्रा. रसाळ दशरथ किसन	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आणि स्वातंत्र्योत्तर काळातील स्त्री चळवळ	11
4	प्रा. रविराज नामदेव कांबळे	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे जाती व्यवस्था निर्मूलनाविषयक विचार आणि कार्य	14
5	प्रा.डॉ. सी. डी. कांबळे	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे जीवन कार्य	20
6	डॉ. शरदा गोविंदराव बंडे	इतिहास लेखनातील नवीन प्रवाह	24
7	प्रा. सिद्धेश्वर चंद्रकांत सुरवसे	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे कृषी आणि सिंचनाविषयीचे मूलभूत चिंतन	27
8	प्रा. घाडगे रघुनाथ व्यंकटी	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर व स्त्री मुक्ती	30
9	प्रा. संगमेश्वर निला	नागरी समाजाचे सामाजिक वास्तव आणि भारतीय लोकशाही	34
10	प्रा. डॉ. वाघमारे विष्णू बब्रुवान	भारतीय रिपब्लिकन पक्षाची स्थापना आणि कर्मवीर दादासाहेब गायकवाड	39
11	प्रा. डॉ. सावंत एस. डी.	भारतीय इतिहास लेखनातील प्रवाह	42
12	डॉ. शिवाजी हरी चौगुले	आधुनिक महाराष्ट्राचे शिल्पकार : यशवंतराव चव्हाण	46
13	प्रा. डॉ. घाटुले एस. एस.	कायद्याची अंमलबजावणी आणि महिला सबलीकरण	50
14	प्रा. डॉ. डी. एम. कालेल	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे आर्थिक विचार (राज्य समाजवाद)	54

Laxmibai Bhaurao Patil Mahila Mahavidyalaya Solapur

UGC Journal No. 45489 RESEARCH DIRECTIONS ISSN No. 2321-5488
Impact Factor – 5.7 (UIF) Special Issue March 2019

3

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आणि स्वातंत्र्योत्तर काळातील स्त्री चळवळ

प्रा. रसाळ दशरथ किसन
सहाय्यक प्राध्यापक, लक्ष्मीबाई भाऊराव पाटील महिला महाविद्यालय, सोलापूर

प्रस्तावना :

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी भारतीय स्त्रीला व तिच्या शैक्षणिक सामाजिक प्रगतीला आयसाधारण महत्व प्राप्त करून दिले. स्वातंत्र्योत्तर भारताच्या काही स्त्री चळवळी व स्त्री संघटना निर्माण झाल्या. त्या सर्व चळवळीला प्रेरणा देण्याचे महान कार्य स्त्री उध्दारक म्हणून डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी कार्य केले. उदा. १९५१-५२ च्या सुमारास त्यांनी हिंदूस्थानमधील सर्व स्त्रियांकरिता हिंदू कोड बील संसदेत मांडले. यावरून बाबासाहेबांचा सबंध स्त्रीकडे पाहण्याचा विशाल दृष्टिकोन दिसून येतो.जी स्त्री पुरूषी वर्गाच्या हातातील बाहूले होती, जी स्त्री समाजात पडलेल्या घातक रूढी व परंपरेच्या, धर्माच्या ताब्यात होती. त्या स्त्रीला स्वतहाचे स्वत्व देण्यासाठी व तिची संवर्गातील प्रगती होण्यासाठी तिला हिंदूकोड बीलाव्दारे तिची प्रगती करण्याचा बाबासाहेबांचा एक मोठा विचार होता. म्हणून स्वातंत्र्योत्तर भारतीय स्त्रीला घटस्फोटाचा अधिकार, समानतेचा अधिकार, संपत्तीचा अधिकार कायद्याने मिळवून देण्यासाठी भारतात ज्या महान पुरूषांनी आतापर्यंत स्त्री उध्दाराचे कार्य केले त्यात डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचा फार महत्वाचा वाटा आहे.

स्वातंत्र्योत्तर काळातील स्त्री चळवळ :

१९४७ नंतरची काही वर्षे स्त्री चळवळीत फारश्या घडामोडींना होता नेली. भारतीय राज्य घटनेने सर्व प्रौढ स्त्री - पुरूषांना शिक्षणाचा, मतदानाचा समान हक्क दिला. राजकिय व.सामाजिक क्षेत्रातील स्त्रियांना घटनेव्दारे पुरूषाइतकेच समान हक्क मिळाले. पंचवार्षिक योजना, मिश्र अर्थव्यवस्था, शासनाने सहाय्य केलेल्या महिला व बालकल्याणकारी कार्ये हा स्वातंत्र्योत्तर भारतीय विकास योजनांचा गाभा होता. १९५४-५५ या काळात हिंदू वारसा कायदा, घटस्फोट विवाह कायदा, आणि हिंदू विवाह कायदा यामुळे कायदेशीरदृष्टया स्त्रियांना समान हक्क मिळाले.

पूर्वीची स्त्री शिक्षणाची मागणी रूंदावून ती आता सहशिक्षणाची मागणी बाली. १आर्थिक समानतेच्या बाबतीत पतीचा पतीच्या निवृत्ती - वेतनावरील भागावर हक्क समाविष्ठ झाला. १९६० नंतरच्या काळात स्त्रियांच्या स्थितीबद्दल मोठया प्रमाणात समाधान व्यक्त होऊ लागले. १९६२ चे भारत चीन युध्द व १९६५ चे भारत पाक युध्दामुळे अर्थव्यवस्थेत तणाव निर्माण झाला. भाववाढ, बेकारी, गरिबीमुळे विकास योजनांवर टीका होऊ लागली. मध्यमवर्गीय व कामगार स्त्रीया बहुसंख्येने व लढाऊपणे चळवळीत उतरू लागल्या.यामुळेच स्त्रियांच्यातही सामूहिक सामर्थ्याची जाणीव वाढू लागली. महाराष्ट्रातील धुळे येथील श्रमिक संघटनेतील आदिवासी महिलांनी दारू, मारहाण लैंगिक अत्याचार या विरोधी प्रचार सुरू केला.

प्रथमतः २.स्त्रियांना सामाजिकदृष्टया सक्षम करण्यासाठी सेवा, अन्नपूर्णा महिला मंडळ, यासारख्या संघटना स्थापन झाल्या. तर स्त्री हिंसाचाराचा व शोषणाचा प्रश्न केंद्रस्थानी घेऊन स्त्रीवादी संघटना, क्रांतीकारी महिला संघटना, स्त्री आधार

Laxmibai Bhaurao Patil Mahila Mahavidyalaya Solapur

हरिनारायण व्यास की कविताओं में प्रेम की अभिव्यक्ति

नानासाहेब बळीराम बसाडे

शोधछात्र, हिंदी विभाग, सावित्रीबाई फुले पुणे विश्वविद्यालय, पुणे – 07.

संसार में प्रेम सर्वश्रेष्ठ अनुभूति है। प्रेम के सिवा हर मनुष्य अधुरा है। रोटी, कपडा और मकान जिस तरह से मनुष्य की बुनियादी आवश्यकताएँ हैं उसी तरह प्रेम मनुष्य के मन, अस्तित्त्व तथा सामर्थ्य के लिए जरूरी है। वास्तव में प्रेम एक अनुभूति है। यह निसर्ग प्रदत्त स्वाभाविक भावना है जिसका कोई प्रतिवाद नहीं कर सकता।

हिंदी साहित्य में प्रेम को लेकर अनेक साहित्यकारों ने लेखनी चलाकर अपनी प्रतिभा, अभिव्यक्ति क्षमता का परिचय दिया है। इस कोमल भावना की अभिव्यक्ति हर विधा में हुई है। अज्ञेय द्वारा संपादित दूसरा सप्तक में महत्त्वपूर्ण स्थान रखने वाले कवि 'हरिनारायण व्यास' जी ने भी अपनी कविताओं में प्रेम की सहज सुंदर अभिव्यक्ति की है। प्रेम इस छोटे से शब्द की असीम महिमा को व्यक्त करते हुए व्यास जी कहते है –

''यह एक छोटा शब्द।
अपने अंतस्तल में
जीने और मरने की
सारी प्रक्रिया में भटकती ऊर्जा को
समेटते हुए।''

प्रेम एक पवित्र भावना है। जो सदा आनंद प्रदान करती है। अपने साथी पर सदैव स्नेह का वर्षाव करती है। प्रेम की इस पवित्रता को व्यास जी इन शब्दों में व्यक्त करते है –

''चांद को देखकर तुम्हारा मन
चाँदनी को देखकर तुम्हारा स्नेह
याद आता है।''

प्रेम त्याग की प्रतिमूर्ति है। प्रेम में स्वार्थ नहीं होता। अपने प्रिय के प्रति त्याग, निस्वार्थ, आत्मउत्सर्ग तथा बलिदान की भावना जागृत करनेवाला प्रेम प्रिय के खातिर पतंगे की तरह अपनी मुक्ति की चाह रखता है। व्यास जी के शब्दों में –

''अपनी उलझन से मुक्ति मिले
इसलिए मैंने
तुम्हारे सार्थक हाथों को चूमा
और गांठ खुल गई।''

व्यासजी प्रेम के बिना अपने जीवन को दिशाहीन भटकन मानते है। इसलिए वह प्रेमिका के साथ की अपेक्षा करते है जिसके स्पर्श से जीवन सार्थक हो जाए, जीवन का रहस्य खुल जाए।

प्रेम हर व्यक्ति में चेतना का संचार करता है। प्रेम से ही मनुष्य अपने अस्तित्त्व और सामर्थ्य को बनाए रखने की शक्ति पाता है। प्रेम, निराशा में आशा, अंधकार में उजाला देनेवाली उज्ज्वल रोशनी है। प्रेमिका ह्रदय, मन, मस्तिष्क में उमंगें, तरंगें पैदा करती है। जिससे व्यक्ति को अपनी मंजिल पाने की प्रेरणा मिलती है। इसलिए प्रेमिका का महत्त्व महत्तम से कई अधिक है। व्यास जी के अनुसार –

''मेरे जीवन के अंधकार पर
उदित होनेवाली तुम

Laxmibai Bhaurao Patil Mahila Mahavidyalaya Solapur

REVIEW OF RESEARCH

UGC APPROVED

International Online Multidisciplinary Journal

ISSN 2249-894X

Impact Factor 5.7631 (UIF)

Historiography and Trends in History

Special Issue

February, 2019

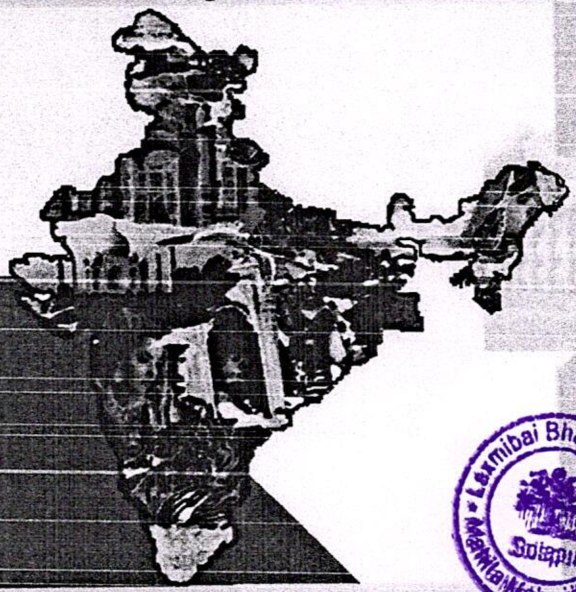

Laxmibai Bheurao ... Mahila Mahavidyalaya Solapur

13	डॉ. आंबेडकरांचा राष्ट्रवाद, लोकशाही आणि राज्यसमाजवाद प्रा. आशिष आनंद रजपूत	55
14	इतिहास लेखनातील नवविचार प्रवाह वंचितांचा इतिहास Dr. Sunil S. Rajput	58
15	महाराष्ट्रातील इतिहास लेखनावर स्त्रीवादी विचारांचा प्रभाव Shejul Bappasaheb Ramling	61
16	स्थानिक इतिहासलेखन : श्री क्षेत्र धुळदेव प्रा. डॉ. संतोष तुकाराम कदम	65
17	मार्क्सवादी तत्त्वज्ञानाचा भारतीय इतिहास लेखनावरील प्रभाव Thorat Mahadeo Shamrao	68
18	छत्रपती संभाजी महाराज इंग्रज यांच्यातील राजकीय खलबते प्रा.डॉ.भारत जाधव	72
19	सबाल्टर्न इतिहास लेखन प्रवाह प्रा. सौ. कापशीकर धनश्री रामचंद्र	75
20	Aptitude Of A Research: Qualities Of A Research Student Dr. Mane Vivekanand Pandurang	78
21	वंचितांचा इतिहास प्रा. घाडगे आर. व्हि.	80
22	कार्ल मार्क्स आणि समाजवाद विचारसरणी प्रा. युवराज गुंडू सुरवसे	83
23	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर व महिला सबलीकरण प्रा. मिलिंद व्यंकटी घाडगे,	85
24	Micro Level Planning For Primary Health Care Centers In Osmanabad District (MS) Dr. Kale Vijay. Prakash	88
25	आधुनिक महाराष्ट्रातील स्त्री जागृती आणि दलित जागृतीचे सुधारक गोपाळ गणेश आगरकर : प्रा. सुमन केंद्रे	95
26	गांधी तत्त्वज्ञानाचे अनुयायी : स्वातंत्र्यसैनिक रघुनाथ रामचंद्र माने गुरुजी यांचे भारतीय स्वातंत्र्यलढ्यातील कार्य प्रा.डॉ. दत्तात्रय गोरख मगर	99

Laxmibai Bhaurao Patil Mahila Mahavidyalaya Solapur

REVIEW OF RESEARCH
ISSN: 2249 894X
IMPACT FACTOR : 5. 7631(UIF)

आधुनिक महाराष्ट्रातील स्त्री जागृती आणि दलित जागृतीचे सुधारक गोपाळ गणेश आगरकर :

प्रा. सुमन केंद्रे
एल.बी.पी.एम. कॉलेज, सोलापूर

प्रस्तावना :

भारतीय समाजाचा इतिहास हा प्राचीन काळापासून सुधारणेचा इतिहास दिसतो. महाराष्टभात तर १९ सावे शतक हे सुधारणावादी शतक म्हणून ओळखले जाते. कारण स्त्री जागन्नती आणि दलित जागन्नतीसाठी प्रयत्न करणारे अनेक समाज सुधारक हया काळात होवून गेले. त्यामध्ये गोपाळा गणेश आगरकर यांचा उल्लेख महत्त्वाचा ठरतो. प्रस्तुत निबंधात त्यांच्या कार्याचे विवेचन केले आहे.

आगरकरांनी आपल्या लेखनाने तत्कालीन समाजमनाला ढवळून काढले आणि स्त्रियांच्या उन्नतीला व सर्वांगीण विकासाला अशी विचारसरणी पोषक ठरली. या विचारसरणीतून आजचा महाराष्टभ बरेच काही शिकू शकेल असा आशावाद व्यक्त करताना डॉ. संत म्हणतात, 'आगरकरांनी अशा विचारांचा नवा पाया घतला. त्याचबरोबर आणखीही अनेक गोष्टी केल्या. स्त्रीजीवनाच्या विविध अंगोपांगांचा बारकाईने विचार प्रथम आगररांनीच केला, पण तो शास्त्रीय आणि व्यक्तिवादाच्या भूमिकेवरुन'[१]

'सुधारक आगरकर' म्हणून आगरकर महाराष्टभापुढे आले. त्याआधी ते 'केसरी'कार आगरकर म्हणून सर्वपरिचित होते. आगरकरांनी सरकारी धोरणावर वेळप्रसंगी भरपूर टीका केली. सरकारी धोरणाची हांजी न करता टीका करुन आणि वेळप्रसंगी तुरुंगवास पत्करुन नि:स्वार्थीपणाचा धडा उभ्या महाराष्टभाला दिला. महाराष्टभाच्या इतिहासात राजकीय व सामाजिक सुधारणेविषयी आपली जहाल भूमिका कायम ठेवून सुधारणा करणारे ते महाराष्टभातील पहिले सुधारक होत. समाजाला शक्य तो दुखवू नये अशी विचारसरणी रानडे यांची असली तरी समाजाची वेळप्रसंगी गयही करु नये, स्त्री—जीवनविषयक तेवढयाच तर्कशुद्ध व्यक्तिस्वातोयाच्या भूमिकेतून मांडावेत अशी आगरकरांची विचारधारा होती. ते जहाल आणि कटटर सुधारक होते. आगरकरांची समाजविषयीची विचारसरणी अशी. ते म्हणतात, 'समाजाचे हित राहून त्यास अधिकाधिक उन्नतावस्था येण्यास जेवढी वंधने अपरिहार्य आहेत तेवढी कायम ठेवून सर्व गोष्टीत व्यक्तिमात्रास (स्त्री व पुरुषास) जितक्या स्वातोयाचा उपभोग घेता येईल तितका देणे हा हे अर्वाचीन पाश्चिमात्य सुधारणेचे मुख्य महत्त्व आहे. व हे ज्यांच्या अंत:करणात बिंबले असेल त्यांना आमच्या समाजव्यवस्थेत अनेक दोपस्थळे दिसणार आहेत. हे उघड आहे. ही दोपस्थळे बारंवार लोकांच्या नजरेस आणवी, ती दूर करण्याचे उपाय [illegible] आणि [illegible] सुधारणेत अनुकरण करण्यासारखे काय काय आहे, ते पुन:पुन्हा दाखववावे [illegible] वरील सुधारक पत्रावरुन पाश्चात्यांचे अंधानुकरण [illegible] आपले दोष पुन:पुन्हा पहावेत आणि ते दूर करावेत [illegible] विचारसरणी त्यांच्या 'सुधारका' मागील भूमिकाच [illegible] मध्ये झाजलेले दिसतात.

Laxmibai Bhaurao Patil Mahila Mahavidyalaya Solapur

'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal
Impact Factor - (SJIF) – 6.261, (CIF) - 3.452(2015), (GIF)–0.676 (2013)
Special Issue 115- India : Yesterday, Today & Tomorrow
UGC Approved Journal
ISSN : 2348-7143
February-2019

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या शैक्षणिक व सामजिक चळवळीत दलितेतर सहकाऱ्यांचे योगदान : एक अभ्यास

प्रा. डी. के. रसाळ
रयत शिक्षण संस्थेचे
लक्ष्मीबाई भाऊराव पाटील महीला महाविद्यालय, सोलापूर
rasaldk@gail.com
मो. नं. : ९९२२७३६८७२

प्रस्तावना :-

२० व्या शतकात ज्या काही चळवळी महाराष्ट्रात झाल्या त्या चळवळीमध्ये कामगार चळवळ, कम्युनिस्टाची चळवळ, शेतकरी लढे, मानवमुक्तीचे लढे झाले. परंतु भारतात २० व्या शतकात डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी शैक्षणिक व सामाजिक चळवळी केल्या त्या अत्यंत महत्वाच्या समजल्या जातात. त्यांच्या या चळवळीत काही महत्वाच्या दलितेत्तर सहकार्याने त्यांना सहकार्य केल्याचे दिसुन येते. त्यांनी दलित चळवळीत दलित नेत्यांना व कार्यकर्त्यांना घेऊन आपले ध्येय गाटले असले तरी त्यांच्या या चळवळीत त्यांना अनेक दलितेत्तर समाजातील सहकार्यांनी मनापासुन सहकार्य केल्याचे दिसुन येते. यात सिताराम केशव बोले, शांताराम शंकर रेगे, प्राचार्य मनोहर भिकाजी चिटणीस, नारायण मल्हार जोशी अशा अनेक दलितेत्तर सहकार्यांनी खुप मोलाचे सहकार्य केल्याचे दिसुन येते.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी आपली प्रत्येक चळवळ वंचीताच्या हितासाठी केली. व त्यांनी अहोरात्र ज्ञान घेऊन आपल्या ज्ञानाचा जोरावर या सबंध वर्गाला हक्क व अधिकार मिळवून दिले. अशा या चळवळीत दलितेत्तर समाजाने खुप सहकार्य केले. डॉ. आंबेडकर हे फक्त दलिताचेच नेते होते असे म्हणणाऱ्या वर्गाला लक्षात येईल की, डॉ. आंबेडकर हे सर्व देशाचे नेते होते. म्हणूनच डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर हे सर्वांना समजणे ही काळाची गरज आहे. हाच या शोधनिबंधा मागचा उद्देश आहे.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर हे देशाचे राष्ट्रपुरुष होते :-

त्यांनी आपल्या आयुष्यात अनेक चळवळी केल्या व त्यांनी वंचीत, शोषित, बहिष्कृत लोकांसाठी शिक्षणातून समाज परिवर्तन करण्याचा प्रयत्न केला. परंतु काही लोकांना आणखीही बाबासाहेबाची थोरवी समजली नाही. याचे दुर्दैव वाटते. १ व्यवस्थेने गुलाम केलेल्या माणसाच्या मुक्तीचा लढा त्यांनी यशस्वीपणे लढला. परिणामी शोषित समाजाला आत्मभान मिळाले. यामुळे डॉ. आंबेडकर हे दलिताचे कैवारी ठरले. व दलितांनी त्यांना आपले प्रेरणास्थान मांनले हे रास्त आहे. मात्र २ शेतकरी वर्ग, स्त्रीया, इतर मागास वर्ग, भटके विमुक्त आदिवासी, शेतमजुर, यांनीही आंबेडकर दलिताचेच नेते आहेत असे मानणे म्हणजे स्वतःची फसवणुक केल्यासारखे आहे. त्यांनी दलितेत्तर लोकांनाही चळवळीत घेतले होते.

रावबहादुर सिताराम केशव बोले दलितेत्तर सहकारी :-

सि.के. बोले हे कोकणातील सहकारी असून त्यांचा जन्म ३ १८ जुन १८६९ रोजी झाला. त्यांनी आंबेडकरांच्या चळवळीत काम केले असुन बाबासाहेब आंबेडकर जेव्हा मॅट्रीक परीक्षा उत्तीर्ण झाले तेव्हा त्यांच्या सत्कार समारंभाचे अध्यक्ष स्थान त्यांनी भुषविले होते. ४ १९०७ या वर्षी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचा सत्कार समारंभ झाला. यावेळी कृष्णाजी केळुस्कर गुरुजी यांनी बाबासाहेबांना गौतम बुध्दाचे चरित्र भेट दिले होते. यातूनच बाबासाहेब आंबेडकर हे बौध्द धर्माकडे आकर्षित झाल्याचे दिसते. परंतु त्यांचा दलितेत्तर लोकांशी संबंध आल्याचे दिसुन येते.

नारायण मल्हार जोशी :-

ना.म. जोशी यांचा जन्म ५ जुन १८७९ गोरेगांव ता. माणगाव येथे झाला. त्यांनी १९०९ साली बी.ए. ची परीक्षा संपादन केली. त्यांना पुणाच्या न्यु इंग्लिश स्कूलमध्ये शिक्षकाची नोकरी मिळाली. पुढे ते मुंबईत आले. लोक त्यांना नाना

Laxmibai Bhaurao Patil Mahila Mahavidyalaya Solapur

ISSN-2320-4430
RNI No.MAHAUL03008/13/2012-TC

POWER OF KNOWLEDGE

An International Multilingual Quarterly Refereed Research Journal

VOLUME : II ISSUE IV Jan. - Mar. 2019

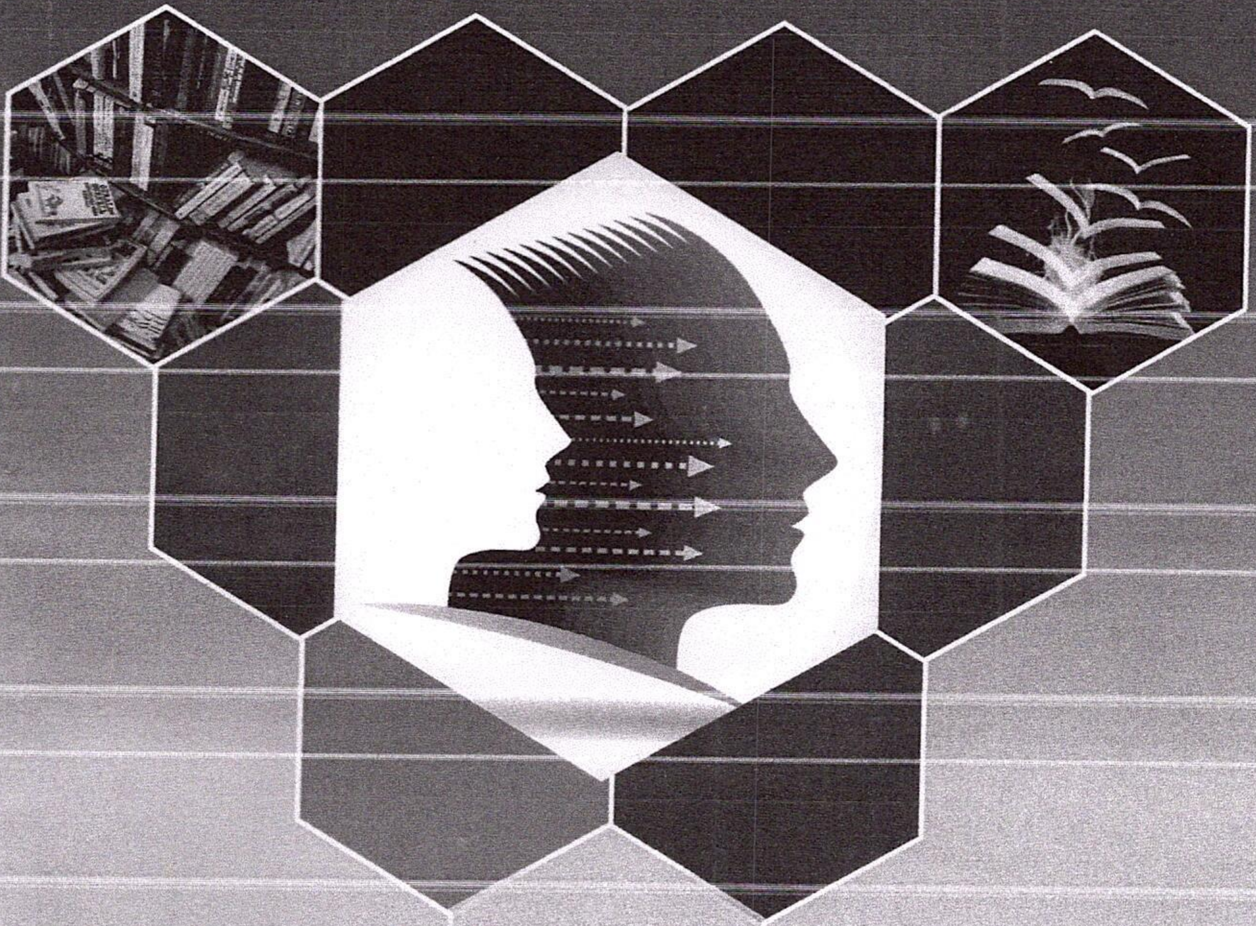

ARTS | COMMERCE | SCIENCE | AGRICULTURE | EDUCATION
MANAGEMENT MEDICAL | ENGINEERING & IT | LAW | PHARMACY
PHYSICAL EDUCATION | SOCIAL SCIENCE | JOURNALISM

Editor
Dr. Sadashiv H. Sarkate
E-mail : powerofknowledge3@gmail.com
www.powerofknowledge.co.in

Laxmibai Bhaurao Patil
Solapur
Mahila Mahavidyalaya

अनुक्रमणिका (Index)

अ.क्र.	प्रकरण	संशोधक	पृष्ठ क्र.
१	HRM and Its Aspect of Welfare Facilities in Sugar Industries In Marathwada region & Western Maharashtra	Dr. Amar Annarao Gadade	५
२	Division of labour in Domesticwork in North india	Rathod Bhimrao Jaisu	१०
३	Procedure of Trading in Stock Exchange	Dr. Nitin Bhatu Songirkar	१३
४	Structural Problems in Transhlation Jyotirao Phule's Akhandadi Kavvya	Dr. Raut Sunil Raosaheb	१८
५	'[illegible] जेव्हा जाग येते' या नाटकाची चिकित्सा	प्रा. दिलीप महादू कोने	२२
६	मराठी साहित्यामधील कृषीनिष्ठ जाणिवा	डॉ. संजय शामराव पाटोळे	२६
७	स्त्रीवादी साहित्याभ्यास	सविता बालासाहेब कदम	३२
८	महात्मा गांधीजींचा ग्रामीण विकास विषयक दृष्टीकोन	प्रा. डॉ. जे.बी. कांगणे	३६
९	स्त्रीवादी जाणिवांचा समीक्षात्मक विचार	सविता बालासाहेब कदम	४०
१०	भारतातील निवडणुकीचे बदलते स्वरुप व स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या निवडणुकी संबंधित तरतूदींचे अध्ययन	प्रा. डॉ. सुधाकर जावळे	४३
११	भारतीय राजकारणावरील जातीच्या प्रभावाचे अध्ययन	प्रा. महेश पा. कामडी	४९
१२	महिला सक्षमीकरण संदर्भात राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराजांचे विचार	प्रा. डॉ. सुनिता शंकरराव कुरूडे	५४
१३	वैदिक पर्यावरा आणि आजची स्थिती	प्रा. सौ. संजीवनी नेरकर	५८
१४	आधुनिक औद्योगिक क्षेत्रातील सामाजिक पर्यावरणाचे स्थान, प्रकार, समस्या आणि उपाय	प्रा. डॉ. दिगांबर समर्थ	६२
१५	महाराष्ट्र व केरळ राज्यांच्या प्राथमिक शिक्षणावरील खर्चाची तुलनात्मक प्रवृत्ती	डॉ. मनिषा बाबुराव सुरासे	६७
१६	मानवी जीवनात मादक पदार्थाचे दुष्परिणाम व व्यायाम याचे उपयोग	प्रा. विजय जाहेर	७०
१७	वैश्विकरण एवं भूमंडलीकरण से भाषा, साहित्य तथा संस्कृती में आगत परिवर्तन	प्रा.डॉ. गिरी डी.व्ही.	७२
१८	[illegible] छत्रपति शिवाजी : भूशण के काव्य में	प्रा. डॉ. जयश्री वाडेकर	७४
१९	सिकंजे का दर्द आत्मकथा में नारी उत्पीडन	डॉ. पुष्पा गोविंदराव गायकवाड	७७
२०	लोक उपासकांचे रुपक व मध्ययुगीन भारुड यांच्यातील परस्पर संबंध	सहा. प्राध्यापक अंकुश काळे	८२
२१	Guidelines For Fitnessa and Physical Activity	Vijay Deshmukh	८७

Laxmibai Bhaurao Patil Mahila Mahavidyalaya Solapur

'रायगडाला जेंव्हा जाग येते' या नाटकाची चिकित्सा

प्रा. दिलीप महादू कोने
मराठी विभाग प्रमुख
ल. भा. पा. महिला महाविद्यालय, सात रस्ता परिसर, सोलापूर

वसंत कानेटकर लिखित 'रायगडाला जेंव्हा जाग येते' हे अत्यंत गाजलेले विक्रमी नाटक असून अनुक्रमे चौथे व पहिले ऐतिहासिक नाटक आहे. हे ऐतिहासिक नाटक असले तरी ते इतिहासापुरते नाही. इथे छत्रपती शिवाजी राजा कमी पण बाप जास्त आहे. ऐतिहासिक व्यक्ति म्हणून मुखवट्यातला शिवाजी येथे नाही. तर माणूस म्हणून त्यांच्या अतिसंकुल भावावस्था व्यथा वेदनांचे हे नाटक आहे. ऐतिहासिक पात्रांच्या मनोविश्लेषणाचा हा प्रयोग नवनाट्य अभिरुचीच्या अभ्यासकांना नावीन्य गुणामुळे आवडला. पण जुन्या पारंपरिक ऐतिहासिक मनोवृत्तीला तो खटकला अशी संमिश्र साधकबाधक प्रतिक्रिया पेलत हे नाटक पंचवीस तीस वर्षे रंगभूमीवर उभे होते. जुन्या ऐतिहासिक नाटकांच्या पठडीतून स्वत:चे वेगळेपण कसोशीने सांभाळत. हे नाटक आता जुने झाले आहे.

छत्रपती शिवाजी महाराज आणि युवराज शंभुराजे ही मराठी माणसांची लाडकी दैवते आहेत. पण छत्रपतींच्या जीवनातील चार वर्षे (सन १६७६ ते १६८०) तपासून पाहत असताना या थोर पिता पुत्रांच्या आयुष्यात ज्या घडामोडी घडल्या तिथेच काळपुरुषाने एक महान शोकांतिकेचा घाट निर्माण करुन ठेवला असे दिसते. आणि लक्षात येते की अवतारतुल्य कार्य करणारी ही पितापुत्रांची जोडी अखेर 'माणसे'च होती.

शिवाजी महाराजांनी शंभूराजांना परत कसे आणले यावर भर देणारा तिसऱ्या अंकातील पहिला प्रवेश होता. त्यामध्ये शिवाजी महाराजांचे मन उलगडताना कानेटकरांनी त्यांना पिता म्हणून वाजवी पेक्षा जास्त भाबडे करुन टाकले होते. घरोब्याच्या रितीने करावे तसे समाधान करणारी पिता पुत्रांची बोली करताना उभयतांच्या व्यक्तिमत्त्वाचे कोणते रागरंग प्रकट झाले. त्यावर अधिक लक्ष केंद्रीत केले आहे.

कानेटकर केवळ प्रयोग घडविण्यासाठी प्रयोग करीत नव्हते तर त्यांच्या नाटकांचे आशयच असे प्रयोगशीलतेची मागणी करणारे असतात. कानेटकर नाट्य अचूक टिपतात. नाट्यावर त्यांची घट्ट पकड होती म्हणूनच त्यांनी नाट्य कलाकृती निव्वळ भाषेवर, शैलीवर तरत नाहीत. ती त्यातील नाट्यामुळे वेधक ठरतात. कानेटकरांची नाट[illegible] नाही. तीत इतिहासापेक्षा व्यक्तिच्या [illegible] महत्त्व आहे. प्रेमाच्या [illegible] प्रेमाने दिलेल्या अफाट

Laxmibai Bhaurao Patil
Solapur
Mahila Mahavidyalaya

18. Library Blog Effective Tool for Library Services

Dr. Manisha Kishor Tank
L.B.P.M. Mahavidyalaya, Solapur.

Abstract

Technology has changed the performance and service pattern of every institutes and organisation. Libraries are not excluded from it. Impact of technologies has transformed traditional library service into web based services. In academic community all user are internet savvy and information literate. The internet provided voluminous information and information retrieved need to evaluate and filtered according requirement of user and all the information is not authentic information. So libraries can create own library blog through user can get maximum information about libraries its services, and its resources. The paper discusses blog, their definition, advantages types and use of library application. This paper concludes use library blog and provided services is the demand of time more and more academic libraries have to adopt the latest technologies

Keywords: Advance technology, blog, Definitions, Library blog, Library service, Types of blog,

Introduction

Technology has taken a prime position in our professional and personal lives. It has significant impact on quality of life has touched all walks of life, office, factories, communications, entertainment, education, health care, inventory and transportation. Library is not excluded from it. Impact of technology transformed traditional library services to web based services. Library is the service oriented non profit organisation. The motto of library is to serve the community and clienteles efficiently and effectively, and also supply the right information to right reader at the right time. Technology support the academic activities for libraries for which libraries has keep abreast of technology advancement. Basically most of the libraries cannot afford proprietary software or create website, so open source software come into existence and made revolution in the field of library in terms of web based services. Blog is the product of web 2.0 technologies. It is web application which contains periodic post on common web page. Technologies have seized the opportunity to promote library services in the real word. In the past many libraries promote their services using traditional technique like brochures , pathfinder, own News letter, so it is no surprise to see librarian spreading the up to date , authentic and

Laxmibai Bhaurao Patil Mahila Mahavidyalaya Solapur

47	गड—कोट संवर्धन काळाची गरज प्रा.ओवाळ सचिन शंकर	189
48	**पर्यटनाचे भारतीय अर्थव्यवस्थेवरील परिणाम** **Sandhya Atmaram Ingle**	193
49	कोकणातील 'मुरुड-जंजिरा' किल्ल्याचे पर्यटनाच्या दृष्टिने महत्त्व **प्रा. डॉ. संजय उत्तम बेंद्रे**	198
50	महाराष्ट्रातील पर्यटन विकासामध्ये 'सज्जनगड' किल्याचे महत्व प्रा.डॉ.संतोष तुकाराम कदम	201
51	**करमाळा तालुका : एक पर्यटनक्षेत्र** **प्रा. सरला ब्रम्हदेव चव्हाण**	206
52	**माणदेशातील ऐतिहासिक वास्तूंचे जतन व संवर्धन** **श्री. सतिश सावता फुले**	209
53	अंदमान निकोबार बेटांचे पर्यटन प्रा. डॉ. सतीश कदम	211
54	पर्यटनाच्या दृष्टिने दुर्लक्षीत लातूर जिल्ह्यातील खरोसा लेणी प्रा. डॉ. शहाजहान शेख	215
55	**पर्यटनाचे प्रकार (Types of Tourism)** **डॉ. शारदा बंडे**	218
56	**मल्लिकार्जुन मंदिर** **डॉ.एस.पी.शिंदे**	222
57	धार्मिक आणि आध्यात्मिक पर्यटन स्थळ – वाराणसी प्रा. सुमन केंद्रे	225
58	**ता. मोहोळ (जि. सोलापूर) येथील देशमुख गायकवाड यांची गढी- एक ऐतिहासिक वास्तू** **प्रा.डॉ. सौ. सुनिता दत्तात्रय गाजरे**	228
59	**लावणी : पेशवेकालीन इतिहासाचे एक साधन** डॉ.तुकाराम नारायण शिंदे	233
60	**सोलापूर जिल्हयातील धार्मिक स्थळे व पर्यटन** **डॉ. शीला स्वामी**	236
61	**आर्ची - परशाची प्रेमकथा आणि सैराट पर्यटन** प्रा. डॉ. **शिवाजी वाघमोडे**	239
62	वस्तुसंग्रहालय आणि पर्यटन प्रा. डॉ. अनिल भिमराव कुंभार	245
63	**सोलापूर जिल्हातील बंकलगी येथील दुर्मिळ मातृमूर्ती** **डॉ. धम्मपाल रेवण माशाळकर**	252

Laxmibai Bhaurao Patil Mahila Mahavidyalaya Solapur

REVIEW OF RESEARCH
ISSN: 2249-894X
IMPACT FACTOR : 5.7631(UIF)

धार्मिक आणि आध्यात्मिक पर्यटन स्थळ – वाराणसी

प्रा. सुमन केंद्रे
एल.बी.पी. महिला महाविद्यालय, सोलापूर.

प्रस्तावना :-

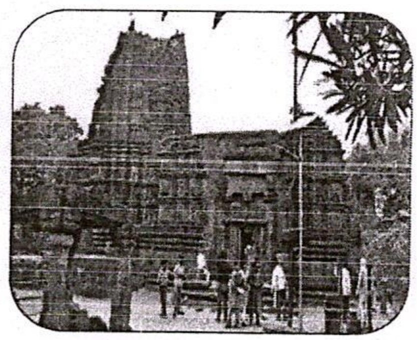

पर्यटन हा आज जागतिक स्तरावरील महत्त्वपूर्ण संकल्पना असून इतिहास या सामाजिक शास्त्रातसुध्दा अलीकडील काळात भौगोलिक स्थळाबरोबरच ऐतिहासिक स्थळालाही महत्त्व आले आहे. ऐतिहासिक व भौगोलिक पर्यटनाला भारतात मोठी संधी असल्यामुळे दरवर्षी पर्यटकांची गर्दी वाढत आहे.

आशिया खंडातील एक प्रमुख देश म्हणून भारताला ओळखले जाते. धार्मिक दृष्टिकोनातून विचार केला तर भारत ही धार्मिक पर्यटनाची राजधानी मानली जाते, अशा प्रमुख धार्मिक आणि आध्यत्मिक पर्यटन स्थळांमध्ये वाराणसी हे शहर महत्त्वपूर्ण ठरते. प्रस्तुत शोध निंबधात या पर्यटन स्थळाचा ऐतिहासिक अभ्यास केलेला आहे.

वाराणसीचे निरपेक्ष स्थान 25 अंश 18' उत्तर अक्षवृत्त आणि 83 अंश 0' पूर्व रेखावृत्त यांच्या दरम्यान असून समुद्रसपाटीपासून 80 मीटर उंचीवर वसलेले आहे. 2011च्या जनगणनेनुसार शहराची लोकसंख्या 1201815 इतकी होती. येथे उन्हाळ्यामध्ये 32 अंश से. ते 46 अंश से. तर हिवाळ्यात 05 अंश से. ते 15 अंश से. पर्यंत तापमान असते.

भारतातील हिंदू धर्मिय लोक उत्तरप्रदेशातील वाराणसी व तामिळनाडूतील रामेश्वर या दोन धार्मिक ठिकाणी भेटी देण्याचे पसंद करतात. उत्तरप्रदेशातील गंगा नदीच्या तीरावर वाराणशी वसलेले आहे. वाराणशी दिल्लीपासून 785 कि. मी., मुंबईपासून 1600 कि. मी., कलकत्यापासून 700 महानगरातून वाराणशी रेल्वे व विमानसेवेने जोडलेले आहे. धार्मिक, सांस्कृतिक आणि आध्यात्मिकदृष्ट्या परंपरा आणि आधुनिकता या दोन्हींमध्ये समन्वय प्रस्थापित करणारे शहर म्हणजे वाराणसी, भारतीय व परदेशी पर्यटकांचे मुख्य आकर्षण केंद्र. गंगेच्या पश्चिम किनाऱ्यावर अर्धचंद्रकृती आकारात वसलेले हे शहर जगातील ऐतिहासिक ठिकाणांपैकी एक महत्त्वाचे ठिकाण आहे.

वाराणसीचे खरे आणि पौराणिक नाव काशी हे आहे. याचा अर्थ तेज असा होतो. ब्रिटिश काळात याला बनारस असे नाव देण्यात आले होते. स्वातंत्रोत्तर काळात वरूण व असी या दोन नद्यांच्या मध्ये वसलेले शहर म्हणून वाराणसी हे नाव देण्यात आले. गल्ल्या आणि मंदिराचे शहर म्हणून या शहराची ओळख आहे. या शहरात रूढी, परंपरा, अंधश्रद्धा, नास्तिक, जोगी, फकीर यांचा मेळ असलेले हे शहर जिवंतपणाचा नमुना आहे. या भूमीत कबीरदास, राणी लक्ष्मीबाई, यांसारख्या थोर व्यक्ती होऊन गेल्या. तर रवीदास, तुळशीदास, भगवान बुद्धांनी या ठिकाणी समाधी घेतली. हिंदू समाजातील धार्मिक लोक आजही मृत्यूची वाट पाहत इथे राहतात. येथे येणाऱ्या पर्यटकांमध्ये भारतीयांपेक्षा परदेशी पर्यटकांची संख्या जास्त आहे. अनेक परदेशी वर्षातले दहा महिने इथेच राहतात आणि इथलेच होऊन जातात. बदलत्या काळाबरोबर आधुनिकतेने वाराणसीलाही सोडले नाही. वाढणारी लोकसंख्या, अस्वच्छता आणि प्रदूषण यांमुळे याचे सौंदर्य नष्ट होत असून शहरातील छोट्या अरूंद गल्ल्या लहान पडत आहेत.

Laxmibai Bhaurao Patil Mahila Mahavidyalaya Solapur

18-19

Impact Factor 6.261 ISSN- 2348-7143

INTERNATIONAL RESEARCH FELLOW ASSOCIATION'S

RESEARCH JOURNEY

UGC Approved Multidiciplinary international E-research journal

PEER REFREED & INDEXED JOURNAL

Vol (I)

12 January 2019 Special Issue – 68

महिला सबलीकरणाच्या समस्या : आव्हाने आणि उपाय

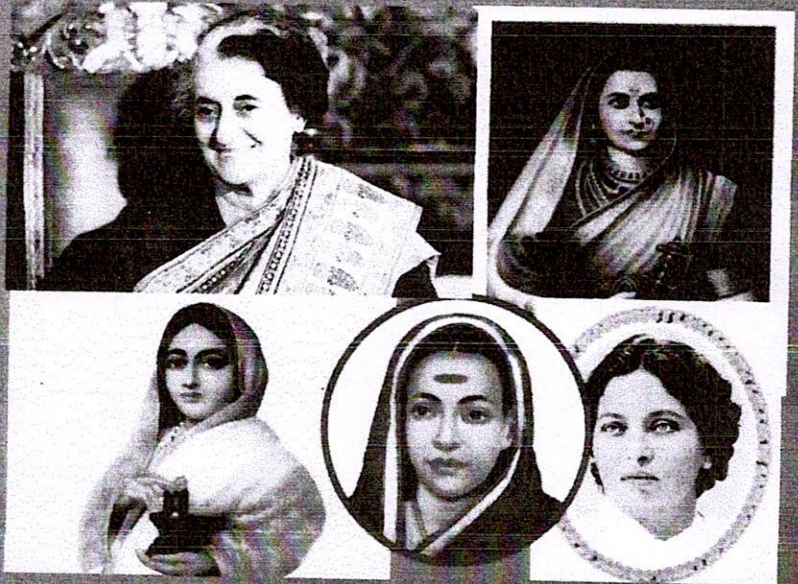

Chief Editor
Dr. Dhanraj T. Dhangar
Assist. Prof. (Marathi)
MGV'S Arts & Commerce college,
Yeola, Dist. Nashik (M.s.) India

Executive Editor of This Issue
Prof. A.R. Bhosle
Assist. Prof. Head of Dept. Sociology
Vasant Mahavidalaya , Kaij, Dist. Beed

Dr. S.K. Gaike
Assist. Prof. Dept. of Sociology
Vasant Mahavidalaya , Kaij, Dist. Beed

SWATIDHAN PUBLICATION

Visit to - www.researchjourney.net

36.	आदिवासी स्त्री जीवन : प्रश्न समस्या एक अध्ययन	के.बी. फोले, डॉ.भिसे आर.एम.	100
37.	**साहित्य समाज और नारी**	**प्रा.बोडखे एच.डी.**	104
38.	स्त्रियांप्रती हिंसाचार : एक सार्वदेशिक आजार	प्रा.डॉ.आनेराव एम.एम.	106
39.	कुटूंब संस्थेतील एक नवा विचार प्रवाह - सारोगेट मदर	प्रा.मुट्ठे पी.आर.	109
40.	महिला सबलीकरण : समस्या, आव्हाने आणि उपाय	अंबुरे ऋषिकेश सर्जेराव	111
41.	भारतातील लिंग गुणोत्तर विषमता	डॉ.सुरेश सामाले	114
42.	भारतातील महिला अत्याचार आणि उपाय	प्रा.सुनिता जगन्नाथ कुकडे	117
43.	बंजारा : साहित्य, संस्कृती आणि स्त्री	प्रा.डॉ.एल.एस.पवार	121
44.	कौटुंबिक हिंसाचारापासून महिलांचे संरक्षण कायद्याची उपयुक्तता (2005)	**डॉ. देशमुख एम. बी.**	124
45.	स्त्रियावरील कौटुंबिक अत्याचार	प्रा.मगर पांडुरंग किसनराव	126
46.	हुंडा प्रथेचा भारतीय समाजावर झालेला परिणाम :एक समाजशास्त्रीय अभ्यास	प्रा.डॉ.चंद्रशेखर एस. पाटील	129
47.	कौटुंबीक हिंसाचार आणि स्त्रिया	प्रा. तांदळे सुरेंद्र सुंदरराव	132
48.	साहित्य, समाज और स्त्री	डॉ. पवार विक्रमसिंह विजयसिंह	134
49.	कौटुंबिक हिंसाचार आणि स्त्रिया	प्रा.गायकवाड पी.के.	136
50.	कौटुंबिक हिंसाचार कायदा २००५ आणि स्त्री	प्रा. गायकवाड डी.डी.	138
51.	सामाजिक चळवळीतील स्त्रियांचे योगदान	डॉ. संधीपान गायके, डॉ. तंगलवाड डी.एम.	141
52.	हुंडा प्रथा, समाज आणि स्त्रिया	डॉ. बी. एल. म्हस्के	145
53.	कौटुंबिक हिंसाचार आणि स्त्रिया	प्रा. राठोड बी.जे.	148
54.	महिला सबलीकरणाच्या दृष्टीने दलित महिला आणि मानवी हक्क	प्रा.संदिप कोरडे	150
55.	महिला चळवळ आणि स्त्रिया	प्रा.डॉ. लक्ष्मण गीते	152
56.	महिला चळवळ आणि स्त्रिया	प्रा. आर.डी.खताळ	155
57.	लिंगभाव विषमता आणि स्त्रिया	प्रा. प्रकाश साहेबराव काळवणे	157
58.	स्त्रियांच्या सामाजिक, राजकीय चळवळी आणि महिला सबलीकरण	डॉ. विठ्ठल भिमराव मातकर	160
59.	महिलेविरूद्ध अत्याचार व उपाय	प्रा.कु. मुंडे ज्योती ज्ञानोबा	164
60.	कौटुंबिक हिंसाचार कायदा आणि स्त्रिया	प्रा. डॉ. रजनी बोरोळे	168
61.	कौटुबिक कायदे आणि स्त्रियांचा बदलता सामाजिक दर्जा	प्रा. पोकळे एस.एम.	170
62.	भारतीय समाजातील हुंडा प्रथा:एक समाजशास्त्रीय अध्ययन	प्रा.ए.आर भोसले	172
63.	लिंगभावना विषमता आणि भारतीय स्त्रीया	प्रा.डॉ.नागोराव संभाजी भुरके	174
64.	महिलांच्या विकासाची वादळवाट : कायदे आणि सामाजिक दृष्टीकोण	प्रा.विलास सोमाजी पवार	176
65.	मराठी कादंबरीत सहकारी साखर कारखान्यातील स्त्रीयांचे चित्रण:	प्रा. विनायक जाधव	179
66.	हुंडा प्रथा : समाज आणि स्त्रीया	प्रा. उगीले माधव उत्तमराव	182
67.	**महिला शिक्षिकांचा भूमिका संघर्ष व त्याचे परीणाम**	**प्राचार्य डॉ. राम वाघ , गोविंद द. बावस्कर**	185
68.	महिला सबलीकरण : स्वरूप व उद्दिष्ट्ये	प्रा. डॉ. साईनाथ राधेशाम बनसोडे	188
69.	कौटुंबिक हिंसाचार प्रतिबंध कायदा 2005 आणि स्त्रियांपुढील आव्हाने	प्रो.श्रीमती इंदू चंद्रकांत साळुंके	190

Laxmibai Bhaurao Patil Mahila Mahavidyalaya Solapur

RESEARCH JOURNEY International Multidisciplinary E-Research Journal | ISSN- 2348-7143
Impact Factor - (SJIF) – 6.261, (CIF) - 3.452, (GIF) –0.676 | January 2019 | UGC Approved No. 40705
Special Issue -92 , महिला सबलीकरणच्या समस्या : आव्हाने आणि उपाय

लिंगभावना विषमता आणि भारतीय स्त्रीया

प्रा.डॉ.नागोराव संभाजी भुरके
लक्ष्मीबाई भाऊराव पाटील महिला महाविद्यालय, सोलापूर

---

1) भारतीय समाजात एकीकडे स्त्रीला पवित्र देवता, माता, लक्ष्मी रूपात पाहिले जात आणि दुसरीकडे पुर्णतः विरोधी धरणा असल्याचे निदर्शनास येते. स्त्रीला राजस्व काळात अशुध्द मानले जाते तसेच विधवा स्त्रीया, परित्यक्ता स्त्रीया यांना अशुभ मानुन तिला समाजाच्या प्रवाहापासुन बाजुला सारले जाते आणि विविध चाली-रीती गैरसमजुती रूढी परंपराचा आधार घेवुन स्त्रीचे महत्व कमी केले जाते. आणि पुरूष हा कसा वंशाचा दिवा, बापाचा उत्तराधिकारी, कुटूंबाचे पोषण करणारा श्रेष्ठ मानुन पुरूषाला महत्वाचे स्थान दिले व स्त्रीयांना गौण स्थान दिले जाते.

2) समाजशास्त्रामध्ये लिंग आणि समाज या दोन्हीही संकल्पना महत्वाच्या आहेत. लिंग अधारे स्त्री आणि पुरूष असा भेदभाव केला जातो. तसे स्त्री आणि पुरूष निसर्ग नियमाप्रमाणे समानच आहेत परंतू समाजात स्त्रीयांना दिले जाणारे स्थान, प्रतिष्ठा हक्क अधिकार, शिक्षणाच्या संधी, सामाजिक प्रगतीचे अधिकार यावर स्त्रीयांचा दर्जा अवलंबुन असतो. कोणत्याही समाजातील स्त्रीचा सामाजिक दर्जा त्या स्त्रीला पुरूषाच्या तुलनेत कौटूंबीक सामाजिक, राजकीय,अर्थिक सांस्कृतीक क्षेत्रात किती व कोणत्या संधी मिळतात स्त्रीया कोणेती कर्तव्य पार पाडतात यावर अवलंबुन असतो. भारतीय समाजातील लोक अधिक अंधश्रध्दाळू, दैववादी, परंपराप्रिय, पुरूषसत्ताकवादी यांना महत्व देणारी आहेत. यामुळे निसर्गतः स्त्री व पुरूष या दोन्ही मानव जाती समान असुनही लिंगभेदामुळे समाजात स्त्रीला दुय्यम मानुन कनिष्ठ स्थान दिले गेले आहे.

3) स्वातंत्र्यापुर्व काळात स्त्रीयांना शिक्षणाचा हक्क नाकारला गेला होता. स्त्रीचे चुल आणि मुल हेच कार्यक्षेत्र राहीले होते. हुंडाप्रथा, बालविवाह, सतीप्रथा या प्रथा होत्या व धार्मिक कर्मकांडाचा प्रभाव वाढला होता. स्त्रीयांना सामाजिक, धार्मिक, अर्थिक, राजकीय, वैवाहीक, कौटूंबिक क्षेत्रात स्वातंत्र्य नाकारले गेले होते याच काळात स्त्रीच्या कल्याणासाठी सुधारणावादी चळवळींनी वेग घेतला आणि राजाराम मोहन राय,महात्मा फुले, सावित्रीबाई फुले, रमाबाई रानडे, सरोजिनी नायडू, म.गांधी,सिस्टर निवेदिता अशा समाज सुधारकांनी स्त्रीयांना उच्च सामाजिक दर्जा प्राप्त व्हावा, स्वातंत्र्य मिळावे, धार्मिक जोखडातुन स्त्रीची मुक्तता व्हावी, शैक्षणिक व राजकीय हक्क व अधिकार प्राप्त व्हावेत यासाठी प्रयत्न केले. शिक्षणाचा प्रसार, समाजसुधारकांचे प्रयत्न या कारणामुळे स्त्रीयांच्या हक्क व अधिकाराबाबत समाजात जाणिव जागृती निर्माण होण्यास स्वातंत्र्यपुर्व काळात सुरूवात झाली.

4) स्त्रीया या घाबरट, हळव्या, आज्ञाधारक, कमकुवत असतात. या दृष्टिकोनातुन त्यांच्याकडे पाहिले गेले आहे. त्यामुळे स्त्रीयांना समाजात गौण स्थान देवुन तिचे हक्क व अधिकार नाकारलेले दिसतात. पुरूष हा धाडसी,बलवान,बुध्दीवान असतो आणि तो स्त्रीचे रक्षण करू शकतो. या पुरूष प्रधान व्यवस्थेतुनच पुरूष आपला अधिकार स्त्रीयावर गाजवतो. यामुळेच स्त्री ही समाजाच्या शोषणाचा विषय बनली आहे. युगानयुगापासुन तिचे शोषण केले जात आहे. कमी अधिक प्रमाणात प्रत्येक समाजात स्त्री पुरूष असमानता असल्याचे दिसुन येते. म्हणुन भारतात केवळ लिंग या आधारावरच स्त्रीयांची स्थिती समान नाही. श्रीमंत व उच्च वर्गातील स्त्रीयांची स्थिती मध्यम वर्गातील स्त्रीयापेक्षा वेगळी आहे. तसेच कनिष्ठ वर्गातील स्त्रीयांची स्थिती मध्यम व उच्च वर्गातील उच्च वर्गातील स्त्रियापेक्षा वेगळी आहे. लिंग समान असुनही स्त्रियांच्या स्थिती बाबतची ही भिन्नता सामाजिक विजातीयतेतुन निर्माण होत होते. म्हणुनच लिंगाधिष्ठित असमानतेची स्थिती सर्व स्त्रियाबाबत एकसारखी नाही.

संशोधनाचा उद्देश :-

1) लिंग विषमता आणि निपुत्रिक वृध्द स्त्रियांच्या समस्यांचा शोध घेणे.
2) लिंग विषमतेच्या कारणाचा शोध घेणे.
3) लिंग विषमता आणि स्त्रियांचे जीवन अभ्यासणे.

1) लिंगभेद आणि स्त्रीभृणहत्या :-

स्त्री म्हणजे मागच्या जन्माचे पाप म्हणून स्त्रीला फक्त स्त्री म्हणून जन्माला आपल्यावरच हिंसाचाराला सामोरे जावे लागते. असे नाही तर स्त्रीवर जन्म घेण्याअगोदर पासूनच जुलूम केला जातो. गर्भलिंग निदानाव्दारे स्त्री किंवा पुरूष लिंगाची ओळख पटवून स्त्री बीजाला जन्माअगोदर नष्ट केले जाते. मातेच्या गर्भात वाढण्याऐवजी त्यातच स्त्रीला स्मशान घाट निर्माण करून दिले जाते.

2) लिंगभेद आणि स्त्री बद्दलची स्त्री मानसिकता :-

लिंगभेद ही जशी पुरूषाप्रधानतेतून निर्माण झालेली समस्या आहे. तशीच स्त्री ही दुस-या स्त्रीची शत्रू ठरली आहे. विवाहीत स्त्रीला टोमने दिले जाते की आम्हाला नातू हवा आहे. त्यामुळे स्त्रीला वाटते की आपणास मुलगाच झाला पाहिजे तरच आपल्याला सास-याच्या घरी मान-सन्मान मिळेल, मला चांगली वागणूक मिळेल आणि मुलगी झाली तर आपला छळ होईल आपल्याला कौटुंबिक हिंसाचाराला सामोरे जावे लागेल. आपला शारिरीक,मानसिक छळ होईल त्यासाठी जन्म देणारी आई देखील स्त्री गर्भाचा तीरस्कार करते. प्रसंगी सासरमंडळीकडून तीला गर्भ खाली करण्यासाविषयी सांगितले जाते आणि त्यातूनच स्त्रीभ्रूण हत्येची समस्या पुढे आली. आज कायद्याने त्यावर बंदी आणली असली तरी स्त्री ही एका स्त्री अर्भकाची शत्रूच बनली आहे.

Laxmibai Bhaurao Patil Mahila Mahavidyalaya Solapur

18-19

ISSN 2277 - 5730
AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY
QUARTERLY RESEARCH JOURNAL

AJANTA

Volume - VIII Issue - I Marathi January - March - 2019

Peer Reviewed Referred
and UGC Listed Journal

Journal No. 40776

ज्ञान-विज्ञान विमुक्तये

IMPACT FACTOR / INDEXING
2018 - 5.5
www.sjifactor.com

❖ EDITOR ❖
Asst. Prof. Vinay Shankarrao Hatole
M.Sc (Maths), M.B.A. (Mktg.), M.B.A. (H.R.),
M.Drama (Acting), M.Drama (Prod. & Dir.), M.Ed.

❖ PUBLISHED BY ❖

Ajanta Prakashan
Aurangabad. (M.S.)

Laxmibai Bhaurao Patil Mahila Mahavidyalaya
Solapur

CONTENTS OF MARATHI

अ.क्र.	लेख आणि लेखकाचे नाव	पृष्ठ क्र.
१४	स्त्रीयांवर होणारे अत्याचारांचे समाजशास्त्रीय विश्लेषण **प्रा. डॉ. भुरके नागोराव संभाजी**	५८-६१
१५	डॉ. भिमराव रामजी आंबेडकर एक इतिहासकार **प्रा. नारायण दत्तात्रय बनसोडे**	६२-६९
१६	भारतीय समाजातील सरोगसी माता **डॉ. नानासाहेब जाधव**	७०-७३
१७	भारतातील अलीकडील लिंगभेदाची समस्या : एक तात्विक दृष्टिक्षेप **प्रा. डॉ. नरवाडे बालाजी मोरोतराव**	७४-७८
१८	होटगी परिसरावर साखर कारखान्यामुळे झालेल्या प्रदुषणाच्याय पर्यावरणीय समस्या - एक भौगोलिक अभ्यास **प्रा. नायब झेड. ए.**	७९-८४
१९	भारतातील कृषी उत्पादकतेचा दृष्टीक्षेप **प्रा. प्रशांत काशिनाथजी लभाने**	८५-९०
२०	ईशान्य भारतातील उपराष्ट्रवादी चळवळी व सामाजिक समस्या **प्रा. पाटील प्रमोद जगन्नाथ**	९१-९५
२१	लोकप्रशासनातील उदयोन्मुख प्रवाह-माहितीचा अधिकार **प्रा. अजय श्रीधर फड**	९६-९८
२२	सुशासन-लोकप्रशासनातील नवप्रवाह **प्रा. संजय अंकुशराव जगताप**	९९-१०१
२३	वर्तमान हुंडा प्रथेचे वास्तव : एक समाजशास्त्रीय अध्ययन (संदर्भ मुदखेड तालुका जि. नांदेड) **प्रकाश जनार्दन कोथळे**	१०२-१०६
२४	कुटूंबसंस्थेमधील नवे विचार प्रवाह एक समाजशास्त्रीय अभ्यास **प्रा. डॉ. बिरादार प्रतिभा रंगराव**	१०७-११०
२५	भारतातील लोकसंख्या वाढीचा अर्थव्यवस्थेवरील परिणाम **प्रा. डॉ. बिराजदार एस. एम.**	१११-११५
२६	मद्यपान : एक भारतीय समस्या **डॉ. चंद्रशेखर एस. पाटील**	११६-११९

Laxmibai Bhaurao Patil Mahila Mahavidyalaya Solapur

VOLUME - VIII, ISSUE - I - JANUARY - MARCH - 2019
AJANTA - ISSN 2277 - 5730 -IMPACT FACTOR - 5.5 (www.sjifactor.com)

१४. स्त्रीयांवर होणारे अत्याचारांचे समाजशास्त्रीय विश्लेषण

प्रा. डॉ. भुरके नागोराव संभाजी
समाजशास्त्र विभाग, लक्ष्मीबाई भाऊराव पाटील महिला महाविद्यालय सोलापूर.

प्रास्ताविक

भारतीय समाज व्यवस्थेत कुटुंब संस्थेला अनन्य महत्व प्रात झाले आहे. कुटुंबामध्ये स्त्री पुरुषांचे महत्वाची भूमिका असते परंतु हे संसाराचे दोन चाके खिळखिळ झाली तर कुटुंबा बरोबरच समाज व्यवस्थाही टिकू शकणार नाही हे सर्वज्ञात असताना देखिल भारतीय समाज व्यवस्थेत स्त्रींला दुय्यम वागणूक दिली गेली आहे. तीच्यावर कोणत्याना कोणत्या प्रकारचे अत्याचार होताना दिसून येतात.पुरुषी मानसिकतेमुळे स्त्रीचे जीवन अत्यंत गुलामीचे झाले आहे. कोणत्याही समाजातील पुरुषांच्या जीवनात स्त्रीचे स्थान महत्वपूर्ण मानले जाते. समाज विकासाचे भावितव्य घडविण्याचे कामे हे स्त्रीला हातुन होते जगामध्ये अनेक महापुरुष होऊन गेले आहेत.त्यांच्या कार्यात त्यांच्या पानीचा मोलाचा सहभाग दिसून येते , म्हणजेच पुरुषांना प्रत्यक्ष - अप्रत्यक्ष चांगले कार्य करण्याची सतत प्रेरणाती देत असते.

प्राचीन काळापासून अव्याहतपणे चालत आलेली गोष्ट म्हणजे स्त्रीयांवर आत्याचार तेव्हाही स्त्री सुरक्षित नव्हती आजही नाही. समाजन,महाभारत ,वैदिक काळखंड , मनुस्मृतीचा काळखंड , ते आजच्या आधुनिक युगात शुध्दा स्त्रीयांवरअन्याय,अत्याचार होत आहेत.मानवजातीच्या विकासासाठी स्त्री आणि पुरुष या दोघाचीही आवश्यकता तितकीच महत्वाची आहे. स्त्री आणि पुरुष हा नैसर्गिक भेद असला तरी हे जग दोघापैकी एकाच्या अस्तित्वाशिवाय चालू शकणार नाही. आपल्या समाजाचा स्त्रीयांकडे बघण्याचा दृष्टिकोन बदलत चालला आहे.या दृष्टिकोणात विकृतीने संचार केला आहे. आज आपण वर्तमान पत्रे , मासिक ,इलेक्ट्रॉनिक साधने (टी व्ही रेडिओ , मोबाईल) च्या माध्यमातुन दररोज स्त्रीयांवर होणा-या अन्यायाच्या बातम्या वाचायला मिळतात आपण सभ्य संस्कृती म्हणून जगात टेभा मिरविणा-या स्वतंत्र आणि महासत्ता होऊ पाहणा-या भारतातील पुरुषांची कृत्ये ही स्त्रीयांवर अन्याय करणारी असावित हे आपणास अशोभवित आहे. स्त्रीयांच्या हक्कासांठी व जीवीताचे संरक्षण करणारे इतके कायदे असुन सुध्दा त्या कायदयाचा धाक जबर किंवा भीती कशी राहिली नाही आलिकडील काळात कधी नव्हते इतके अभद्र वर्तन समाजात कसे काय वाढले आहे या अभद्र पुरुषहीन वर्तनाच्या वणव्यात आमच्या माता भगिनीची आहुती जात आहे.

महिलावरील अत्याचार अन्याय हे केवळ पुरुषाकडुनच होत आहेत असे काही तर महिलांकडुन सुध्दा होत आहे.आपण सभ्य म्हणवुन घेणारी माणसे स्त्रीयांवरील अत्याचाराला फक्त बलात्कार, विनयभंग ,जबरदस्ती या शब्दासमध्ये बंदिस्त करुन त्याच्यावर होणारे इतर अमाणुस अन्याय आत्याचार आणि त्यामागची कारणे हे केवळ पुरुष आणि पुरुष प्रधान सामाजिक

Laxmibai Bhaurao Patil Mahila Mahavidyalaya Solapur

2018-19

ISSN 2277 - 5730
AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY
QUARTERLY RESEARCH JOURNAL

AJANTA

Volume - VIII | Issue - I | Marathi | January - March - 2019

Peer Reviewed Referred and UGC Listed Journal

Journal No. 40776

ज्ञान-विज्ञान विमुक्तये

IMPACT FACTOR / INDEXING
2018 - 5.5
www.sjifactor.com

❖ EDITOR ❖
Asst. Prof. Vinay Shankarrao Hatole
M.Sc (Maths), M.B.A. (Mktg.), M.B.A. (H.R.),
M.Drama (Acting), M.Drama (Prod. & Dir.), M.Ed.

❖ PUBLISHED BY ❖

Ajanta Prakashan
Aurangabad. (M.S.)

Laxmibai Bhaurao Patil Mahila Mahavidyalaya Solapur

CONTENTS OF MARATHI

अ.क्र.	लेख आणि लेखकाचे नाव	पृष्ठ क्र.
३९	नवमार्क्सवाद **डॉ. पी. डी. सूर्यवंशी** **डॉ. व्ही. जी. कदम**	१७९-१८२
४०	औदुंबर एक दुर्लक्षित धार्मिक पर्यटन क्षेत्र **Dr. U. N. Suryawanshi** **Dr. H. Y. Karande**	१८३-१९१
४१	उत्तर आधुनिकता वाद आणि भारतीय समाज **प्रा. डॉ. विलास के. मगर**	१९२-१९५
४२	भारतातील भूक वा उपासमार : एक समकालीन चर्चा ! **प्रा. डॉ. वाघमारे हरी साधू**	१९६-१९९
४३	इयत्ता ९वी च्या विद्यार्थ्यांना नकाशा वाचनात येणाऱ्या अडचणी व त्यावरील उपाययोजना - एक अभ्यास **डॉ. आनंद ज्ञानेश्वर शिंदे**	२००-२०५
४४	महात्मा गांधीजींचे शिक्षणविषयक विचार : एक दृष्टीक्षेप **प्रा. डॉ. डिसले महादेव सदाशिव**	२०६-२०९
४५	महाराष्ट्रातील सामाजिक आणि राजकीय चळवळीतील नवीन प्रवाह **प्रा. डॉ. मारुती घंटेवाड**	२१०-२१४
४६	नेताजी सुभाषचंद्र बोस यांच्या राणी झांशी रेजिमेंट मधील उपेक्षित महिलांचे योगदान **डॉ. घोलप कमलाकर गोरख**	२१५-२२०
४७	महाराष्ट्रातील काँग्रसप्रणीत आघाडीचे राजकारण **प्रा. मारुती चांगदेव हजारे**	२२१-२२४
४८	एकात्मिक ग्रामीण विकास कार्यक्रम **प्रा. मगर पांडुरंग किसनराव**	२२५-२२९
४९	महात्मा गांधी विचारातील सर्वोदय तत्वज्ञान **डॉ. बोरोळे रजनी अनंतराव**	२३०-२३४
५०	भारतीय इतिहास लेखन आणि स्त्रीवाद **प्रा. डॉ. सुनिल रजपूत**	२३५-२३७

Laxmibai Bhaurao Patil Mahila Mahavidyalaya Solapur

VOLUME - VIII, ISSUE - I - JANUARY - MARCH - 2019
AJANTA - ISSN 2277 - 5730 -IMPACT FACTOR - 5.5 (www.sjifactor.com)

४३. इयत्ता ९वी च्या विद्यार्थ्यांना नकाशा वाचनात येणाऱ्या अडचणी व त्यावरील उपाययोजना – एक अभ्यास

डॉ. आनंद ज्ञानेश्वर शिंदे
सहाय्यक प्राध्यापक, लक्ष्मीबाई भाऊराव पाटील महिला महाविद्यालय, सोलापूर.

सारांश

प्रस्तुत संशोधन कार्यात इयत्ता ९ वी च्या विद्यार्थ्यांना नकाशा वाचनात येणाऱ्या अडचणींचा शोध घेणे हा प्रमुख उददेश होता. त्यासाठी श्रीरामपूर शहर परिसरातील एकुण १० शाळांपैकी ३ मराठी माध्यमांच्या शाळांची सुगम यादृच्छिक पध्दतीने (लॉटरी पध्दतीने) नमुना निवड केली. या तीन शाळांतील इयत्ता ९ वीचे विद्यार्थ्यांची निवड संशोधनासाठी केली होती. विद्यार्थ्यांना नकाशा वाचनात येणाऱ्या अडचणींचा शोध घेण्यासाठी प्रश्नावलींचा वापर केला. प्रश्नावलींच्या आधारे संकलित केलेल्या माहितीचे विश्लेषणावरुन असे आढळून आले की, इ. ९ वी च्या एकूण ५०% मुलांमुलींमध्ये नकाशा साक्षरता कमी आहे. त्यासाठी संशोधकाने नकाशा साक्षरेतेसाठी एक परिपूर्ण अध्ययन संचाचे विकसन केले. तो अध्ययन संच पुन्हा तज्ञ भूगोल शिक्षकांना दाखवून अंतिम नकाशा साक्षरता अध्ययन संच विकसित केला गेला. हा नकाशा साक्षरता संच विद्यार्थ्यांसाठी वापरण्याची शिफारस करण्यात आली.

प्रस्तावना

आधुनिक काळात भूगोलाचा अभ्यास करतांना नकाशाचे ज्ञान असणे अतिशय महत्वाचे आहे. कारण नकाशाद्वारे भूगोलातील प्राकृतिक, आर्थिक, हवामानाविषयक, वनस्पती, प्राणी, जलसंपत्ती, खनिजसंपत्ती आणि मानवीक्रिया इ.घटकांची माहिती सहजरित्या समजते. प्रत्यक्ष एखाद्या गोष्टीची माहिती वाचण्यापेक्षा नकाशामुळे त्या गोष्टीचा बोध पटकन होतो. म्हणून नकाशा हे महत्वाचे दृकसाधन आहे. नकाशाची उपयुक्तता ही नकाशा काढण्याच्या कौशल्यावर व तंत्रावर मोठया प्रमाणात अवलंबून असते. यासाठी नकाशा काढतांना प्रमाण, प्रक्षेपण, सांकेतिक चिन्हे व खुणा, दिशा, रंगसंगती, छाया, आकृत्या अशा नकाशाच्या विविध अंगाचा वापर करावा लागतो. नकाशाच्या सहाय्याने पृथ्वीच्या पृष्ठभागाचा प्राकृतिक किंवा सांस्कृतिक भाग लहान आकारात निरीक्षण करता येतो. अध्ययन, संशोधन, निरीक्षण, नियोजन, विश्लेषण व अनुमान इ.साठी नकाशे सहाय्यभूत ठरतात. म्हणून नकाशाचे भूगोलातील स्थान अनन्य साधारण आहे.

Laxmibai Bhaurao Patil Mahila Mahavidyalaya Solapur

18-19.

VOLUME - VIII, ISSUE - I - JANUARY - MARCH - 2019
AJANTA - ISSN 2277 - 5730 -IMPACT FACTOR - 5.5 (www.sjifactor.com)

७. भारताच्या आर्थिक विचाराच्या इतिहासात डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे योगदान

डॉ. अनिल पंढरीनाथ कांबळे
लक्ष्मीबाई भाऊराव पाटील महिला महाविद्यालय, सोलापूर.

प्रस्तावना

डॉ. आंबेडकर यांचा जन्म १४ एप्रिल १८९१ साली महू नावाच्या लहानश्या गावी झाला. कुटूंबात सुसंस्कृत वातावरण असल्यामुळे सहाजिकच त्याचा प्रभाव डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्यावर पडला. त्याकाळात महार समाजाने शिक्षण घेणे फार कठीण काम होते. तरी सुध्दा अनेक संकटांना तोंड देऊन डॉ. आंबेडकरांनी मुंबईच्या एलफिस्टन हायस्कूल मधून १९०७ साली मॅट्रीक ची परीक्षा उत्तीर्ण केली. त्याच ठिकाणाकरून बी.ए. ची परीक्षा उत्तीर्ण केली.

भारतीय आर्थिक विचारांच्या पध्दतशीर मांडणीला ख-या अर्थाने १९ व्या शतकातच आरंभ झाला. भारतातील बेकारांच्या विकासाचा सखोल अभ्यास करताना डॉ. आंबेडकर यांच्या लिखाणाचा विचार करावा लागतो.अर्थव्यवस्थेविषयी विचार करण्याची त्यांची वृत्ती आढळते. भारताने इंग्लडला जेवढे दिले त्यामानाने इंग्लडचे काम काहीच नाही. भारतात ब्रिटीशांनी पश्चिमात्य शिक्षणाची सुरूवात करून दिली. मात्र ब्रिटीश राजवटीत भारत आर्थिक विपन्नावस्थेत भारतातील सोन्याचांदीच्या साठयात इंग्लडने काहीच भर टाकली नाही. उलट येथील संपत्ती लुटून नेली. अर्थव्यवस्थेविषयी डॉ. आंबेडकरांचे योगदान महत्वपुर्ण आहे.

अभ्यासाची उद्दीष्टे

१) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या आर्थिक विचारांची माहिती घेणे.

२) भारताच्या आर्थिक समस्या सोडविण्यात बाबासाहेबांच्या विचारांची भुमिका अभ्यासणे.

संशोधन पध्दती

सदर शोध निबंधासाठीची माहिती ही दुय्यम साधन सामग्रीवर आधारित आहे. ही माहिती संदर्भ, पुस्तके, वर्तमानपत्रे आणि त्यांच्या वरील लेखांच्या आधारे घेण्यात आली आहे.

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे आर्थिक विचार हे भारताच्या अर्थव्यवस्थेत मुलगामी बदल घडवून आणण्यास महत्वपूर्ण आहेत. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या उच्च शिक्षणातील मूळ विषय अर्थशास्त्र होता. म्हणजेच ते मूळचे अर्थशास्त्राचे विद्यार्थी होय. अमेरिकेच्या कोलंबिया विद्यापीठातून सन १९१५ मध्ये एम.ए आणि सन १९१७ मध्ये पीएच.डी. या पदव्या मिळवल्या त्या अर्थशास्त्र हा विषय घेऊन इतकेच नाही तर सन १९२१ मध्ये त्यांनी लंडन स्कूल ऑफ इकॉनॉमिक्स या संस्थेने

Laxmibai Bhaurao Patil Mahila Mahavidyalaya Solapur

REVIEW OF RESEARCH
IMPACT FACTOR : 5.7631(UIF) UGC APPROVED JOURNAL NO. 48514 ISSN: 2249-894X
VOLUME - 8 | ISSUE - 4 | JANUARY - 2019

AN IMPACT OF GOOD & SERVICE TAX ON INDIAN TEXTILE INDUSTRY

Prof. Dr. Ravsaheb Prabhakar Dhawan
(M.A.(Eco.), Ph.D.)
Rayat Shikashan Sanstha's , Laxmibai Bhaurao Patil Mahila Mahavidyalaya, Solapur.

ABSTRACT

Goods and Services tax (GST) is one hundred and first amendment of the constitution of India. Taxation of textile sector is not transparent in its various segments. Numerous material yields are either absolved under the focal and state charge systems or are exposed to moderately low assessment rates. The majority of the aberrant assessments fall on inputs, the two products and enterprises, and along these lines stay covered up. All in all, the material segment is delicately exhausted and widely financed.

KEYWORD : *Goods and Services tax (GST) , hundred and first amendment.*

INTRODUCTION

Material fares are upheld through installments of un-refunded assesses on material data sources and different appropriations. So the current impact of GST on textile industry is negative, considering the fact that it is the second largest textile industry in the world after China. Apart from providing one of the basic necessities of life i.e. cloth. The textile industry contributes about 14% to the country's industrial output. After agriculture this industry provides employment to maximum number of people in India employing 35 million people. Besides, another 46 million people are engaged in allied activities. Textile Industry contributes around 4% of GDP, 9% of excise collections, 18% of employment in industrial sector, and has 16 % share in the country's export. India is the largest exporter of yarn in the international market and has a share of 25% in world cotton yarn export market. India contributes for 12% of the world's production of textile fibers and yarn.

Classification of Indian Textile Industry:

1. Organized sector
A) Spinning mills or composite mills
2. Chaotic decentralized division
A) Power loom portion
B) Handloom section
C) Hosiery section
D) Khadi and Carpet fabricating section

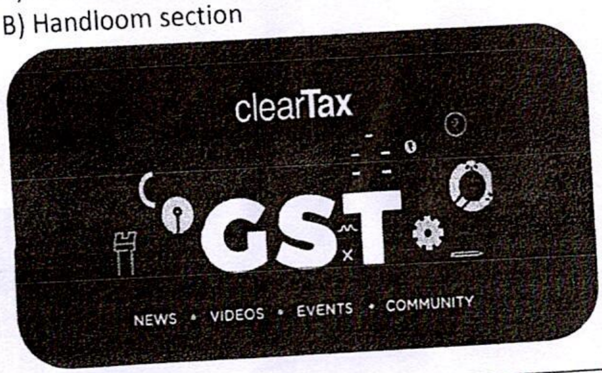

The model of GST :

A double GST framework is intended to be executed in India as proposed by the Empowered Committee under which the GST will be partitioned into two sections: Central Goods and Services Tax (CGST) State Goods and Services Tax (SGST) The Goods and Services Tax (GST) is